

**T. C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI**

**VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ ALGISI: RECEP
TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ
ÜZERİNE BİR UYGULAMA
(Yüksek Lisans Tezi)**

Elvan DOĞAN

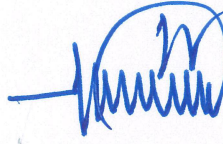
**Doç. Dr. Ahmet YANIK
Danışman**

**RİZE
2019**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalında, Elvan DOĞAN tarafından hazırlanan *Vergi Bilinci ve Vergi Algısı: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama* başlıklı bu çalışma, 10.07.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Ferah YILDIZ

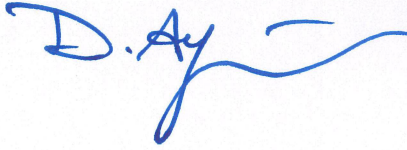
Kabul/~~Red~~

Üye: Doç. Dr. Ahmet YANIK

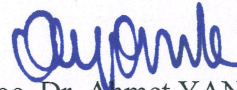
Kabul/~~Red~~

Üye: Doç. Dr. Davut AYGÜN

Kabul/~~Red~~

23/07/2019

Doç. Dr. Ahmet YANIK

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tezdeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı bildiririm. İfade ettiklerimin aksi ortaya çıktığında ise her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 10./07/2019

E.DOĞAN.
Elvan DOĞAN

ÖN SÖZ

Bu çalışmada gerek potansiyel vergi mükellefi olan gerekse olası kurumsal vergi mükellefi olabilecek üniversite öğrencilerinin vergi bilinçleri ve vergi algıları incelenmiştir.

Yüksek lisans ders döneminde ve bu tezin hazırlanmasında desteklerinden ve katkılarından dolayı danışmanım Doç. Dr. Ahmet Yanık'a çok teşekkür eder, sevgi ve saygılarımı sunarım. Yardım ve desteklerinden dolayı değerli hocam Dr. Öğretim Üyesi Güler Yanık'a teşekkürü borç bilirim. Çalışmanın uygulama bölümünde zamanını ayıran katılımcılara ve bana yardım ve desteğini esirgemeyen kardeşim Tenzile Doğan'a içtenlikle teşekkür ederim.

Bu günlere gelmemi sağlayan, eğitim hayatımın en büyük destekçileri olan başta değerlim, annem Fidan Doğan'a, babam Zeki Doğan'a, tüm aileme ve yanımda olan tüm dostlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Rize 2019

Elvan DOĞAN

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	2
ETİK BEYAN	3
ÖN SÖZ	4
İÇİNDEKİLER	5
ÖZET	9
ABSTRACT	10
KISALTMALAR.....	11
TABLolar LİSTESİ.....	12
GİRİŞ	13

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK OLARAK VERGİ VE ÇERÇEVESİ

1.1. Verginin Tanımı.....	15
1.2. Vergilemenin Tarihsel Gelişimi.....	16
1.2.1. İlk Çağda Vergi.....	16
1.2.2. Orta Çağda Vergi	17
1.2.3. Yeni Çağda Vergi	18
1.2.4. Osmanlı Dönemi'nde Vergi.....	19
1.2.5. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde Vergi	20
1.3. Verginin Önemi	21
1.4. Verginin Amaçları	22
1.4.1. Verginin Mali Amacı	23
1.4.2. Verginin Mali Olmayan Amacı	23
1.5. Vergileme İlkeleri	24
1.5.1. Adam Smith'in Vergileme İlkeleri	25
1.5.1.1. Vergilemenin Adalet İlkesi	25
1.5.1.2. Vergilemede Kesinlik İlkesi.....	26
1.5.1.3. Vergilemede İktisadilik İlkesi	26
1.5.1.4. Vergilemede Uygunluk İlkesi	26

1.6. Vergi Psikolojisi	26
1.7. Vergiye Karşı Gösterilen Davranış Biçimleri.....	27
1.7.1. Vergiden Kaçınma	27
1.7.2. Vergi Kaçakçılığı.....	29
1.7.3. Vergi Borcunun Zamanında Ödenmemesi	29
1.7.4. Vergi Grevi	30

İKİNCİ BÖLÜM

BİREYLERİN VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ ALGISI VE BU ALGI VE BİLİNCİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

2.1. Vergi Algısı.....	31
2.1.1. Vergi Algısının Önemi	32
2.2. Vergi Bilinci	32
2.2.1. Vergi Bilincinin Önemi	33
2.2.2. Vergi Bilincinin Oluşmasında Etki Eden Faktörler.....	33
2.2.2.1. Bireysel Faktörler.....	34
2.2.2.1.1. Demografik Özellikler.....	34
2.2.2.1.2. Vergi Ödeme Gücünün Etkinliği.....	35
2.2.2.1.3. Vergi Ahlakı (Etiği).....	35
2.2.2.1.4. Sübjektif Vergi Yüğü	37
2.2.2.1.5. Eğitim-Öğretim Düzeyi	38
2.2.2.1.6. Devlete Olan Bağlılık	38
2.2.2.1.7. Siyasi İktidar Hakkındaki Düşünceler.....	39
2.2.2.1.8. Gelir Düzeyi	40
2.2.2.1.9. Mükelleflerin Diğer Mükelleflere Bakış Açısı.....	41
2.2.2.1.10. Mükelleflerin Kamu Harcamalarına Bakışı.....	42
2.2.2.2. Çevresel Faktörler	43
2.2.2.2.1. Vergi Adaleti	43
2.2.2.2.2. Vergi Afları	44
2.2.2.2.3. Vergi Sisteminin Karışıklığı ve Mevzuatın Sık Değiştirilmesi.....	45
2.2.2.2.4. Vergi Oranları.....	45

2.2.2.2.5. Vergi Cezaları.....	46
2.2.2.2.6. Vergi İdaresinin Etkinliği	47
2.2.2.2.7. Vergi Denetimlerinin Etkinliği	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ BİLİNÇLERİNİN VE VERGİ ALGILARININ İNCELENMESİNE YÖNELİK ALAN ÇALIŞMASI

3.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	49
3.2. Araştırmanın Hipotezleri	49
3.3. Araştırmanın Varsayımları	49
3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	50
3.5. Araştırmanın Yöntemi	50
3.5.1. Araştırmanın Anakütle ve Örneklemi.....	50
3.5.2. Veri Toplama Aracı	50
3.6. Araştırma Bulguları ve Bulguların Değerlendirilmesi.....	51
3.6.1. Demografik Bulgular	52
3.6.2. Ölçek İfadelerine İlişkin Bulgular	52
3.6.3. Güvenilirlik ve Geçerlilik Analizleri	54
3.6.3.1. Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeğinin Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları.....	56
3.6.4. Hipotez Analizleri.....	59
3.6.4.1. Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Cinsiyete Göre Farklılık Analizi	59
3.6.4.2. Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Yaş Gruplarına Göre Farklılık Analizi	60
3.6.4.3. Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Aylık Gelire Göre Farklılık Analizi	60
3.6.4.4. Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Bölüme Göre Farklılık Analizi	63
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	70
KAYNAKLAR	74

EKLER	79
ÖZ GEÇMİŞ.....	81

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: İşletme

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Ahmet YANIK

Hazırlayan: Elvan DOĞAN

Yıl: 2019

Sayfa Sayısı: 81

ÖZET

VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ ALGISI: RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Kamu hizmetlerinin finansmanında en önemli gelir kaynağını vergiler oluşturur. Vergiler tarih boyunca devlet ve vatandaşlar için zaman zaman anlaşmazlıklara neden olmuş ve bu anlaşmazlıklar vergi isyanı, vergi ödememe gibi sonuçlar doğurmuştur. Bu anlaşmazlıkların çözülebilmesi için öncelikle bireylerde vergi algısı ve bilincinin oluşturulması gerekmektedir. Çünkü bireylerin vergiyle ilgili sorumluluklarını yerine getirmesi hususunda, vergiye karşı tutum ve davranışların önemli bir yeri vardır. Vergiye karşı tutum ve davranışları etkileyen bireysel ve çevresel birçok etken bulunmaktadır. Bu doğrultuda, araştırmanın anakütlesini Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 426 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada Çelebi (2016) tarafından kullanılmış olan 37 sorudan oluşan ve 5’li likert tipinde ölçek kullanılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre öğrenciler vergiyi zorunlu ve vatandaşlık görevi olarak görmektedir. Bununla birlikte, öğrenciler verginin kamu hizmetleri karşılığı olduğunu ve aldıkları kamu hizmeti ile ödedikleri vergiyi kıyasladıklarını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi Bilinci, Vergi Algısı.

Recep Tayyip Erdogan University Graduate School of Social Sciences

Department: Business

Thesis Type: Master Thesis

Supervisor: Doç. Dr. Ahmet YANIK

Author: Elvan DOĞAN

Year: 2019

Pages: 81

ABSTRACT

TAX AWARENESS AND TAX PERCEPTION: AN APPLICATION ON RECEP TAYYİP ERDOĞAN UNIVERSITY STUDENTS

Taxes constitute the most important source of income in the financing public services. Taxes have caused disagreements for governments and citizens from time to time throughout history, which have resulted in tax rebellion and non-payment. In order to solve these disputes, first of all, tax perception and awareness should be established for individuals. Because attitudes and behaviors against tax have an important place in fulfilling the responsibilities of individuals regarding tax. There are many individual and environmental factors that affect attitudes and behaviors towards tax. In this context, the main population of this research is the students of Recep Tayyip Erdoğan University, Faculty of Economics and Administrative Sciences. The sample of the study consists of 426 university students. In the study, a 5-point Likert-type scale consisting of 37 questing used by Çelebi (2016) was used. According to the results, students see tax as a compulsory and citizenship duty. However, the students stated that the tax is the equivalent of public services. They compare the tax they pay with the public service they receive.

Keywords: Tax, Tax Awareness, Tax Perception

KISALTMALAR

Ort.	:	Ortalama
S	:	Soru
SBKY	:	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
vb.	:	Ve benzeri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı	52
Tablo 2 Vergi Bilinci ve Algısına İlişkin Görüşlere Ait Ortalama ve Standart Sapma.....	52
Tablo 3 Ölçek ve Alt Boyutların Betimsel İstatistikleri.....	54
Tablo 4 Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeği Güvenirlik Analizi Sonuçları	56
Tablo 5 Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi İlk Sonuçları.....	57
Tablo 6 Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları	58
Tablo 7 Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına Ait t Testi Sonuçları	59
Tablo 8 Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılmasına Ait ANOVA Testi Sonuçları	60
Tablo 9 Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Aylık Gelire Göre Karşılaştırılmasına Ait ANOVA Testi Sonuçları	61
Tablo 10 Aylık Gelir Durumuna Göre Post Hoc Testi	62
Tablo 11 Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Bölüme Göre Karşılaştırılmasına Ait ANOVA Testi Sonuçları.....	64
Tablo 12 Bölüme Göre Post Hoc Testi	65

GİRİŞ

Devletin varlığını devam ettirebilmesi için belli kamu hizmetlerini yerine getirme zorunluluğu vardır. Bu kamu hizmetlerini yerine getirebilmesi için de belli bir finansmana ihtiyacı vardır. Bu nedenle devlet artan finans ihtiyacını karşılayabilmek için devamlı bir gelir kaynağına ihtiyaç duyar. Şüphesiz ki devletin en önemli gelir kaynağını vergiler oluşturmaktadır. Vergilendirmede iki taraf yer almaktadır. Bunlardan biri egemenlik gücüne dayanarak herkesin mali gücüne göre vergi vermeyi zorunlu kılan devlet, diğeri ise vergi ödemek zorunda olan mükelleflerdir. Bu iki taraf arasındaki uyumu sağlamak için vergi politikaları etkin ve adil şekilde oluşturulmalıdır. Mükelleflerin vergi algı ve bilinçleri ile vergiye karşı tutum ve davranışları bu vergi politikalarına bağlıdır.

Devletin zorunlu giderlerinin bir çeşit finansörleri konumunda olan vergi mükellefleri, gelir ve tasarruflarının belli kısımlarından mahrum kaldıkları için vergiye karşı belli bir tepki içerisine girebilmektedir. Vergi, mükellefler açısından bir yük olmasına karşın, her mükellef için aynı ağırlıkta hissedilmeyebilir. Bu sebepten dolayı aynı vergi türü ve oranı karşısında farklı vergi mükellefleri farklı tutum ve davranış içerisine girebilmektedirler. Mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranış biçimleri arasında vergiden kaçınma, vergi kaçakçılığı, vergi borcunun zamanında ödenmemesi, vergi grevi vb. yer almaktadır. Bireylerin vergiye karşı bu tutum ve davranışlarını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler bireysel ve çevresel faktörler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bireysel faktörler arasında; demografik faktörler, vergi ödeme gücünün etkinliği, vergi ahlakı (etiği), sübjektif vergi yükü, eğitim-öğretim düzeyi, devlete olan bağlılık, siyasi iktidar hakkındaki düşünceler, gelir düzeyi, mükelleflerin diğer mükelleflere bakış açısı ve mükelleflerin kamu harcamalarına bakışı yer almaktadır. Çevresel faktörler ise; vergi adaleti, vergi afları, vergi sisteminin karışıklığı ve mevzuatın sık değiştirilmesi, vergi oranları, vergi cezaları, vergi idaresinin etkinliği ve vergi denetimlerinin etkinliğidir.

Bireylerin vergi bilinci ve algılarını, vergiye karşı tutum ve davranışları etkilemektedir. Bu nedenle vergiye uyum sağlanmasında eğitimin büyük bir önemi vardır. Bu amaçla vergiye uyum için üniversitelerde vergi ile ilgili derslerin

verilmesi ve bu derslerin devamlı olması gerekir. Bu bağlamda çalışma, potansiyel vergi mükellefi olan ve ilerde vergi ile ilgili çeşitli alanlarda görev alabilecek üniversite öğrencilerinin vergi algı ve bilinçlerinin belirlenerek, ülkemizde vergi algı ve bilinciyle ilgili yapılan ampirik araştırmalara katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, verginin tanımı ve tarihsel gelişimi, önemi ve amaçları, vergileme ilkeleri, vergi psikolojisi ve vergiye karşı gösterilen davranış biçimleri başlıkları detaylı olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, vergi algısı, vergi algısının önemi, vergi bilinci, vergi bilincinin önemi, vergi bilincinin oluşmasına etki eden bireysel ve çevresel faktörler konularına detaylı olarak yer verilmiştir.

Son bölümde ise, üniversite öğrencilerinin vergi bilinç ve algıları istatistiksel analiz teknikleri ile incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda anket yöntemi ile elde edilen bulguların sonuçları değerlendirilip, bu sonuçlar neticesinde ulaşılan öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK OLARAK VERGİ VE ÇERÇEVESİ

Devletin varlığını devam ettirebilmesi ile belirli kamu hizmetlerini yerine getirmesi arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişkinin sağlanması ve devamı için en önemli gelir kaynağını vergiler oluşturmaktadır. Vergiyi daha iyi anlamak açısından bu bölümde verginin tanımı, vergilemenin tarihsel gelişimi, verginin önemi, amaçları, vergileme ilkeleri, vergi psikolojisi ve vergiye karşı gösterilen davranış biçimleri üzerinde durulacaktır.

1.1. Verginin Tanımı

Tüm ülkelerin hizmetlerini finanse etmek için gelire ihtiyacı vardır. Çoğu ülkede gelir, kamu tarafından toplanan zorunlu ve karşılıksız makbuzlar olan vergiden oluşmaktadır. Ülkeler vergi içi ve vergi dışı kalemlerden gelir elde ederler. Vergi içi gelirler arasında, hane halkı geliri, şirket ve işletme kazançları, mal ve hizmetlerin üretim ve satışından elde edilen satış ve katma değer, ithalat, ihracat ve mülkler ve varlıklar dâhil olmak üzere çok çeşitli kalemlere uygulanan vergiler yer alır ve bunlar hediye veya miras yoluyla transfer edilir. Vergi dışı kalemler arasında ise kamu işletmelerinin karları, devlete ait mallardan elde edilen gelir, merkez bankası karları ve idari ücretler, masraflar ve para cezaları yer alır (Greene, 2012: 143).

Devlet, kendi egemenlik gücüne dayanarak yapmakla yükümlü olduğu görevler için mali kaynaklara ihtiyaç duymaktadır ve bu mali kaynakların önemli bir oranını vatandaşlardan toplanan vergiler oluşturur (Aydemir, 2013: 8).

Vergi: Türkçe bir kavram olup, köken olarak manası; hediye edilen, karşılık beklenmeksizin verilen bir değerdir. Bireye, topluma, zamana ve mekâna göre değişim gösteren bir manayı vermekle birlikte, eşit bir uygulamanın vergi nazarında da son derece önemlidir (Akdoğan, 2014: 122).

Vergiye ilişkin farklı tanımlamalar bulunmakta olup bunlardan bazılarını aşağıda yer verilmiştir.

Kaya (2018: 3)'ya göre vergi, devletin gerçek veya tüzel kişilere yüklemiş olduğu ekonomik bir yükümlülüktür. Devletin gerçek veya tüzel kişilere yüklediği bu ekonomik yükümlülük, devlet harcamalarının yerine getirilmesinde en önemli finans kaynağını oluşturur.

Akdoğan (2014: 121)'a vergi kamu hizmetlerinin gerektirdiği harcamalar ve kamu borçları nedeniyle meydana gelen yükümlülükleri yerine getirmek için, egemenlik gücüne göre, karşılık olmaksızın, gerçek veya tüzel kişilerden alınan ve cebri niteliğe sahip olan para niteliğindeki ödemelerdir.

Bir başka tanıma göre vergi; devlet veya vergilendirme yetkisi verilmiş olan kamu kurum ve kuruluşlarının devlet harcamalarını karşılamak veya sosyo-ekonomik hedeflere ulaşmak için egemenlik gücüne dayanarak çıkarmış olduğu yasalar yoluyla gerçek veya tüzel kişilerden karşılıksız olarak aldığı nihai parasal miktarlardır (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2015: 88).

Yukarıdaki tanımlamalardan hareketle vergi, devletin kamu faaliyetlerini yürütebilmesi amacıyla, kanunla belirlenmiş oranlarda, mükelleflerin ödeme güçlerine göre toplanan, mükellef açısından bir karşılık isteme hakkı tanımayan şartsız kamusal bir yükümlülüktür biçiminde tanımlanabilir.

1.2. Vergilemenin Tarihsel Gelişimi

Verginin tarihsel gelişimi; İlk, Orta, Yeni Çağda, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Vergi olarak beş başlık altında incelenecektir.

1.2.1. İlk Çağda Vergi

Vergiler devlet kavramı kadar eskiye dayanır. Bu nedenle verginin kökeni insanların toplu yaşamaları ve devlet bilincinin geliştiği dönemlere kadar uzanır (Erdem vd., 2015: 81).

Vergi ilk çağda Çin, Mısır ve Babil'de geçerli olan mutlakiyet rejimlerinde görülmüş olup toplanılan vergi, savaş ve saray harcamalarının karşılanmasında kullanılmıştır. Bu çağlarda krala verilen hediyeler, kralın mülk gelirleri ve savaşlardan sağlanan ganimetler gelirlerin çoğunluğunu oluşturmuştur. Ancak, vergilerin ve diğer ülkelerden alınan borçların savaş ve saray giderlerini karşılayamadığı zamanlarda borçlanma yoluna gidilmiştir. Devletin aldığı borçları

ödeyemez hale gelmesinden dolayı vergilendirme yaygın olarak kullanılmıştır. Bu durum kamu harcamalarının yerine getirilmesinde vergilerin öneminin arttığını göstermektedir (Erdem vd., 2015: 81).

Verginin ilk uygulama şekilleri savaşta kaybedenlerin yaşamlarının bağışlanması karşılığı olarak alınan ‘baş vergileri’ ve devletin sahip olduğu arazinin işletilmesi karşılığı alınan arazi vergilerinden ibaretken sonraları vergilemeyle yükümlü kılınan alanlar gelir, servet ve tüketim vergileri olarak genişletilmiştir (Erdem vd., 2015: 81).

Vergi sistemi en çok bilinen ilk çağ devleti Roma’dır. Roma’nın vergi sistemi Cumhuriyet ve İmparatorluk devri olmak üzere iki kısımda ele alınabilir. Cumhuriyet dönemindeki Roma mali sistemini, iç vergilemeden elde edilen gelirlerden ziyade, mülk gelirleri, tekeller, savaş ganimetleri ve özellikle kendisine bağladığı milletlerden aldığı haraçlar oluşturmaktaydı. Roma imparatorluk döneminde ise muamele vergisi ve tüketim vergisinin yanı sıra vergi sisteminin odak noktasını servet vergisi ve baş vergisi oluşturmaktaydı. Ayrıca Roma imparatorluk döneminde kamu maliyesi alanında büyük reformlar yapılmıştır. Bu reformlar arasında vergilemenin re-organize edilmesi, vergi idaresinin yeniden düzenlenmesi, vergi iltizamının kaldırılması, devlet maliyesinin merkezileştirilmesi ve para sisteminin iyileştirilmesi yer almaktaydı (Turhan, 1998: 5-6).

1.2.2. Orta Çağda Vergi

Orta çağın feodal sistemi içerisinde, kilise tarafından konulan vergiler dışında, hangi türden olursa olsun vergilere çok az yer verilirdi. Krallar ve soyluların geçim kaynaklarını doğrudan ellerinde tuttıkları araziler veya bu arazileri işleyen kişilerin yaptıkları ödemeler oluşturmuyordu. Orta çağ toplumsal sisteminin çökmesiyle, toprak, zenginliğin ve dolayısıyla vergilendirmenin önemli bir kaynağı olmuştur (Çakır vd., 2006: 168).

Orta çağ, mali tarih bakımından aynı olmayıp, politik-sosyolojik yasalarına göre çeşitli vergi veya mali yükümlülüklerle sahip üç dönemden oluşmaktadır. Bu dönemlerden birincisi, aynı ekonominin hâkim olduğu orta çağın başındaki feodalizm dönemidir. İkinci dönem, İtalya’nın istilasını ile genişletilmiş olan bir

para ekonomisine sahip orta çağın parlak dönemidir. Son olarak da, mutlak hükümdarlar ile şehirlerin kuvvetlendiği ve mali sistemin vergilemenin modern şekillerine yaklaşmaya başladığı dönem orta çağın sonlarına rastlar (Schmölders, 1976: 12).

Orta çağda arazi vergilerinin yanı sıra bina, bira, şarap, tahıl öğütme, mezbaha vergileri gibi birçok tüketim vergisi uygulanıyordu (Schmölders, 1976: 15).

1.2.3. Yeni Çağda Vergi

Vergilemenin tarihsel gelişimi açısından yeniçağ, Fransa'daki büyük ihtilal ile başlar. Ne var ki, fizyokratlara ait fikirlerin etkisi ile ihtilalin ilk günlerinde Millet Meclisi tarafından kaldırılan tuz vergisi, tütün tekeli ve diğer birçok tüketim vergilerinin çoğu, Napolyon döneminin sona ermesiyle birlikte değişikliğe uğramadan tekrar yürürlüğe konmuştur. Ancak, vergi reformunun dayandığı ikili temel düşünce, yani 'illerin ve kişilerin vergileme bakımından eşit olması esası' gerek vergi yükümlülüğünü ekonomik kriterler yerine rütbe ve sınıf esasına göre saptayan feodal devlet ilkesinin, gerekse senyörlerin sahip olduğu bölgesel mali otonomi ile vergi imtiyazlarının kesin olarak terkedildiği anlamına gelmekteydi. Böylece Fransa kendiliğinden büyük devlet vergilerinin yeni gelişimine sahne olan merkezi bir devlet haline gelmekteydi (Schmölders, 1976: 18).

Yeniçağın kamu ekonomisi, üç hususta orta çağın kamu ekonomisinden ayrılmaktadır. İlk olarak, aynı ekonomiye ilişkin unsurların yerine, para ekonomisinin geçtiği görülmektedir. İkinci olarak, para ekonomisi ile ideolojik alandaki gelişmelerin de etkisi ile rasyonalizm ve iktisadiliğin devlet ekonomisi açısından gösterdiği önem git gide artmıştır. Son olarak ise, orta çağ kamu ekonomisini karakterize eden bir yandan imparatorluk ile feodal senyörler arasındaki, diğer yandan feodal senyörlerle halk temsilcileri arasındaki ikili durum, anayasalarda yapılan köklü değişiklikler ile azaltılmış, hatta kısmen ortadan kaldırılmıştır (Turhan, 1998: 11).

Yeniçağda vergi, gittikçe artan bir önem kazanmış ve kamu maliyesinin temel dayanağı olmuştur. Bu dönemde, verginin niteliği konusundaki

düşüncelerde meydana gelen değişimlere paralel olarak, vergiye atfedilen fonksiyonlarda da değişme olmuştur. Vergi, sadece devlet giderlerini karşılamadaki temel görevinin yanı sıra, ekonomik ve sosyal hayata müdahale etmenin de önemli bir aracı olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Turhan, 1998: 13).

1.2.4. Osmanlı Dönemi'nde Vergi

Osmanlı İmparatorluğu'nda vergilerin tarihsel gelişimi, Avrupa Orta Çağı'ndaki vergilemeye paralel bir seyir izlemiştir (Kaya, 2018: 11).

Osmanlılar'da Selçuklular ve çağdaşı devletlerde olduğu gibi, vergiye tabi tutulan iktisadi alan temelde tarımsal üretim olmuştur. Osmanlı'da kamu giderlerinin karşılandığı en büyük gelir kaynağı aşar vergisi ve ağnam vergisi (hayvanlar vergisi) başta olmak üzere tarım, hayvancılık ve topraktan alınan dolaysız vergilerdi. İmparatorluk sınırları içerisinde yaşayan Müslüman olmayan tebaadan baş vergisi olarak alınan cizye de önemli bir dolaysız vergi türü idi. Şehirlerde ticaret ve sanatla uğraşan kişilerden alınan vergiler ise önemsizdi (Mutluer, Öner ve Kesik, 2013: 72).

Osmanlı'da kişilerden alınan vergilerin hukuki dayanağı şeriattı. Şer'i vergilerin yeterli olmadığı hallerde, hükümdarın şer'i hükümlerle çatışmayan ve zamana göre değişebilecek yeni vergi koyma yetkisi vardı. Bu açıdan Osmanlı'da vergiler, şer'i vergiler ve örfi vergiler olarak ikiye ayrılırdı (Mutluer vd., 2013: 72-73).

Şer'i vergiler, İslam Hukuku esaslarına göre düzenlenen şu dört vergiden oluşmaktaydı: Zekât, öşür, haraç ve cizye. Bu vergilerin ortak özellikleri zorunlu olmalarıydı. Zekât, şer'i vergilerin en önemlisi olmuştur (Öner, 2015: 23).

Zekât, ihtiyaç fazlası malların belli bir oranının, kişi veya kurumlara verilmek amacıyla hesaplanıp ayrılmasından oluşan bedellerdir. Zekâtta, sosyal adaletin sağlanması ve atıl servet birikiminin önlenmesi amaçlanmaktadır. En önemli vergi gelirini oluşturmaktadır. Öşür vergisi, Müslümanların sahip oldukları topraklardan elde ettikleri hasılatın sabit bir oranı olarak ödenen vergilerdir (Aydın ve Çaşkurlu, 2013: 26). Haraç ise, fethedilen ülkelerde Müslüman olmayan kişilerin elinde bırakılan topraklardan alınan devlet hissesidir. Cizye de,

Müslüman olmayan halktan askerlik yapmamalarına karşılık yükümlünün ödeme gücüne bakılarak alınan bir çeşit baş vergisidir (Öner, 2015: 23).

Örfi vergiler ise, genellikle birbiriyle uyumlu olmayan ve daha çok ele geçirilen ülkelerde uygulanmakta olan vergilerin uygulanmasına devam edilmesidir (Akdoğan, 2014: 130).

1.2.5. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde Vergi

Türk vergi sistemi, 1923 yılında Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte en baştan oturtulmuş bir sistem değildir. Osmanlı Dönemi'nden kalan vergi sistemi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında devam ettirilmiş fakat daha sonraki yıllarda değişikliğe uğramıştır (Kaya, 2018: 16).

Türkiye'de halen Batı hukuk sistemi ve Batılı ülkelerdeki gelir, harcama ve servetten alınan vergilerle aynı ya da benzer vergiler uygulanmaktadır. Günümüzde uygulanmakta olan vergiler, ilk defa bundan 150 yıl kadar önce Osmanlı Devleti'nde, 19. Yüzyılın ortalarından Cumhuriyete kadar modern vergilerle klasik vergiler bir arada uygulamış, Cumhuriyete intikal eden bu vergiler reforme olarak günümüz vergi sistemine ulaşmıştır (Mutluer vd., 2013: 72).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında aşar vergisinin kaldırılması, ağnam, temettü vergisi, kazanç vergisi gibi önemli vergilerle ilgili olarak yapılan yasal düzenlemeler ve 1950'den günümüze kadar olan değişiklikler, Türk vergi sisteminin günümüzdeki şeklini almasının temel dayanaklarını oluşturur (Akdoğan, 2014: 130).

1923-1950 döneminde servetten alınan vergilerle ilgili değişiklik yapılmıştır. 1931 yılında yapılan düzenleme ile Osmanlı'dan intikal eden bina ve arazi vergilerine modern bir şekil verilmiştir (Mutluer vd., 2013: 78).

1953'te Tahsili Emval Kanunu yerine Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun kabul edildi. 1957'de 'muamele vergileri' yerine 'Gider Vergileri Kanunu' kabul edildi. 1959'da Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu uygulanmaya başlandı. 1960'da 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu kabul edildi, zirai kazançlar da gelir unsurları arasına alındı (Akdoğan, 2014: 131).

1970’li yıllarda vergilerle ilgili iki önemli düzenleme yapıldı. Bunlardan ilki, Finansman Kanunu ile taşıt ve gayrimenkuller ile perakende mal satışlarına yeni vergiler getirilmiştir. Bunlar, ‘taşıt alım vergisi’, ‘gayrimenkul kıymet artışı vergisi’, ‘bina inşaat vergisi’ ve ‘işletme vergisi’ olmak üzere dört adet vergiden oluşmaktadır. İkinci düzenleme ise, 1931 yılından beri uygulanmakta olan Bina ve Arazi Vergileri Emlak Vergisi adı altında tek bir kanunda yeniden düzenlenmiştir (Mutluer vd., 2013: 81).

1980 yılında askeri yönetimin işbaşına gelmesiyle birlikte, vergi kanunlarında birçok değişiklik meydana gelmiştir. İlk olarak, kanun çıkarılamadığı için yıllarca değiştirilemeyen vergi tarifeleri gözden geçirilerek yeniden düzenlendi. Gelir, kurumlar ve gider vergileri oranları düşürüldü. Maktu vergiler, vergi ve para cezaları ile Gelir Vergisi beyan sınırı yükseltildi. 1980 sonrası ilk reform 1982 yılında servet ve servet transferinden alınan vergilerde yapıldı. İkinci reform ise, gider vergileri üzerinden yapıldı. 1985 yılından itibaren, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi dışında kalan tüm gider vergileri ile İşletme Vergisi kaldırıldı. Yerine Katma Değer Vergisi uygulamaya konuldu (Mutluer vd., 2013: 82-83).

2000’li yıllara gelindiğinde, 2002 yılında Katma Değer Vergisi’nden ayrı olarak harcamalardan çeşitli adlarla alınmakta olan 16 adet vergi, ek vergi ve pay, Özel Tüketim Vergisi adı altında tek bir vergi olarak değiştirildi (Mutluer vd., 2013: 85).

1.3. Verginin Önemi

Vergi temelde kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi amacıyla gerekli olan kamu harcamalarının finansmanını sağlamak için alınır. Vergiye bu açıdan bakıldığında verginin mali amacından bahsedilir. Devletin, varlığını devam ettirebilmesi için, en azından güvenlik hizmetini yerine getirebilmesinde az miktarda da olsa bir kamu harcaması yapması gerekir. Bu harcamaları karşılaması için de mali kaynaklara ihtiyacı vardır. Bu kaynakların en başında ise vergiler yer almaktadır (Erdem vd., 2015: 90).

Hiç şüphesiz kamu gelirleri arasında en yüksek oran vergilere aittir. Vergiler, klasik fonksiyonları yanında iktisadi, mali ve sosyal görevler yüklenmiş

olan devletlerin tarih boyunca en temel ve en sağlam gelir kaynaklarını oluşturmaktadır. Devlet, vergileri kamu harcamalarında kullanabildiği gibi, kamu faaliyetlerine paralel olarak diğer çeşitli fonksiyonları da vergilere yükleyebilmektedir. Gelir dağılımının adil hale getirilmesi, tam istihdam ve fiyat istikrarının sağlanması, kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması gibi hedeflere ulaşmak amacıyla vergiler maliye politikasının bir aracı olarak kullanılmaktadır (Öztürk, 2014: 163).

1.4. Verginin Amaçları

Tarihte ileri sürülmüş olan ekonomik düşünceler devletlerin yapılanma şekillerini etkilediği gibi, vergilerin amaçlarının belirlenmesini de etkilemiştir. Verginin amaçları, klasik ve merkantilist düşünceye göre farklılık göstermektedir (Mutluer vd., 2013: 193). Bir ekonomi politikası olarak merkantilizm, sömürgecilikle gelen ticari kar ve zenginleşmenin devamı için gerekli olan koşulların sağlanmasıdır (Gençoğlu, 2013). Merkantilist düşünce tarzına sahip olanlar, esas olarak verginin mali amacı üzerinde durmuşlar ve verginin ekonomik yaşamı da etkileyebileceğini ileri sürmüşlerdir. Klasik düşünce tarzına sahip olanlar ise, vergilerin tarafsız olması gerektiği, (Mutluer vd., 2013: 193-194) kamu giderlerinin finanse edilmesinde gerek duyulan şekilde sağlanması için gelir elde edilmesi gerektiği düşüncesine sahiptirler (Akdoğan, 2014: 124).

Verginin amaçları, genellikle mali ve mali olmayan amaçlar şeklinde iki grupta incelenmektedir. Bunlardan ilki olan mali amaçlar, vergilerin tarihsel gelişim sürecinde daima rol oynamış ve varlığını günümüze kadar sürdürmüştür (Akdoğan, 2014: 124). Vergi, devlete gelir sağlama şeklindeki mali amacının yanında, mali olmayan amaçlar olarak makro seviyede birtakım ekonomik, sosyal ve siyasi hedeflerin gerçekleştirilmesinde kullanılan bir araç haline gelmiştir. Bu durum, verginin üstlendiği fonksiyonların çeşitlenmesine ve fazlaşmasına neden olmuştur (Ay, 2014: 150).

Vergiler ister mali amaçla isterse mali olmayan amaçla alınmış olsun; her halükârda, toplumun refahını artırmak amaçlanmıştır. Devletler, vergilerle, mükelleflerin refah artışını ne ölçüde etkili düzeyde gerçekleştirebilirse, vergilemedeki başarı da aynı ölçüde yükselecektir (Eş, 2002: 140).

Burada verginin amaçları, mali ve mali olmayan amacı olarak iki başlık halinde ele alınacaktır.

1.4.1. Verginin Mali Amacı

Neredeyse tüm dünya ülkelerinde gelire olan ihtiyacın artması, ilk olarak verginin mali amacını ön safhaya çıkarmıştır. Verginin mali amacı, kamu harcamalarının yerine getirilmesinde vergi hasılatının yeterli olmasını ifade eder (Mutluer vd., 2013: 195).

Mali amaç çerçevesinde rasyonel vergilemenin ilk şartı vergi yükünün mükellefler arasında mümkün olduğu kadar adil dağıtılmasıdır. Rasyonel vergilemede diğer koşul ise vergi hasılatının elde edilmesi için katlanılması gereken vergi yükünün asgari seviyede olmasıdır. Yani vergi yüküyle katlanılan zahmet arasında optimal bir dengenin olması gerekmektedir (Akman, 2011: 191).

Kısacası mali amaç, vergi sisteminden yeterli ölçüde gelir elde etmeyi, vergileme kapasitesinden tam olarak yararlanabilmeyi, vergi yükünü yükümlüler arasında olabildiğince adil dağıtmayı ve değişen vergi sistemine rahatlıkla uyum sağlayabilmesi için esnek bir yapıya sahip olmasını öngörmektedir (Turhan, 1998: 33).

1.4.2. Verginin Mali Olmayan Amacı

İktisadi ve sosyal olaylara karışmayan, yalnızca güvenlik, idare, hukuk düzeninin iyi bir şekilde işlemesi, diplomasi gibi klasik işlevlerin yerine getirilmesiyle sınırlı olan hakem konumundaki tarafsız devlet anlayışı zamanla değişmiştir. Bu devlet anlayışının yerini alan yeni devlet anlayışı, iktisadi ve sosyal olaylara karışmamak biçimindeki, bir anlamda hareketsizliği öngören olumsuz tutumun terkedilmesini savunmuş olup ve devlet müdahaleci bir tutum içine girmekte karar kılmıştır. Devletin giderek müdahaleci olması klasik devlet hizmetlerinin yanı sıra, yeni görev ve sorumlulukları da beraberinde getirmiştir. Buna bağlı olarak da devletin vergi gelirlerine olan ihtiyacı da artmıştır (Çakır vd., 2006: 173).

Günümüzün müdahaleci devletlerinde artık vergi, maliye politikasının önemli bir enstrümanı olarak teşvik edici ve caydırıcı yönleri ile birlikte

ekonomik, sosyal ve siyasal hedeflere ulaşmada bir araç olarak kullanılmaktadır (Ay, 2014: 150).

Vergilerin sosyal amaçlar için kullanılmasında, vergi yoluyla sosyal adaletin gerçekleştirilmesi, yani gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi amaçlanmaktadır. Bunun için de yüksek gelir ve servete sahip olan kişilerin nispeten daha ağır bir biçimde vergilendirilmesi yoluna gidilerek ve transfer harcamaları yoluyla da gelir yeniden dağıtılarak, gelir dağılımındaki eşitsizlikler giderilmeye çalışılmaktadır (Çakır vd., 2006: 174).

Verginin ekonomik amaçla kullanılmasında, ekonominin vergisel önlemlerle yönlendirilmesi söz konusudur. Bu anlamda, verginin yönlendirici etkileri olan yatırımların teşviki, tasarrufun teşviki, aşırı ve lüks tüketimin sınırlandırılması, ihracata teşvik edilmesi, bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi gibi hedeflere ulaşmada kullanılmaktadır (Ay, 2014: 150).

Verginin siyasal amaçlarla kullanılması durumunda, çeşitli siyasi hedeflere ulaşmak açısından vergi politikalarından yararlanılır (Ay, 2014: 150). Vergilemenin siyasal sınırını devletler ve vatandaşlar arasındaki ilişkiler belirlemektedir (Şenyüz, 1995' ten aktaran: Çelebi, 2016: 16).

1.5. Vergileme İlkeleri

İyi bir vergi sisteminin oluşturulması ve vergilerin amaçlarıyla uyumlu alınmasını savunan kuralların bütününe vergileme ilkeleri adı verilmektedir. Vergileme ilkeleri vergi mevzuatının oluşturulmasından başlayan ve kanunların uygulaması ve yürütülmesiyle devam eden uyulması gereken kurallar bütünüdür (Erdem vd., 2015: 137).

Vergi yükünün toplumdaki bireyler arasında nasıl ve ne şekilde dağıtılması gerektiği sorunu vergi teorisinin en temel noktasını oluşturmaktadır. Vergi yükünün oluşturulması ve dağıtılmasında temel ilke toplumun bu vergileri ödemekle katlanacağı fedakârlığın minimum olmasıdır. Adil ve verimli bir vergi yapısı tüm toplumlar için önem arz eder (Erdem vd., 2015: 137).

Genel olarak kabul gören ve günümüzde de değerini kaybetmeyen vergileme ilkeleri, Adam Smith tarafından ortaya çıkarılmıştır (Mutluer vd., 2013: 198). Adam Smith'in 1776 yılında yayınlanan 'Milletlerin Zenginliği adlı eserinde

önemle üzerinde durduğu ‘adalet’, ‘belirlilik(kesinlik)’, ‘uygunluk’ ve ‘iktisadilik’ ilkeleri günümüzde hala tüm maliye otoriteleri tarafından benimsenmektedir (Öner, 2015: 49).

1.5.1. Adam Smith’in Vergileme İlkeleri

Adam Smith’in 1776 yılında yazdığı The Wealth of Nations (Milletlerin Zenginliği) eserinde yer alan vergileme ilkeleri bütün maliye otoriteleri tarafından beğenilen ve günümüzde hala da kullanılan ilkelerdir. Bu ilkeler arasında en temel olanlar; vergide adalet (justice), kesinlik (certainty), iktisadilik (economic) ve uygunluk (suitability) ilkeleridir (Orhaner, 1997: 146).

1.5.1.1. Vergilemenin Adalet İlkesi

Vergilerin tarihsel gelişimi boyunca hem yasal düzenlemeler hem de uygulama açısından dikkate alınan en temel vergileme ilkelerinden birisi vergilerin adil olmasını sağlamaktır. Vergide adalet; ilgili yasal düzenlemeler yapılırken, yasa koyucunun adalet düşüncelerine ve esas vergi ilkelerine göre oluşması yanında, gerçekleştirilmesi öngörülen adaletin uygulaması açısından da sağlanması büyük önem arz eder. Yani, adil bir şekilde hazırlanmış olan vergi yasalarının, uygulama itibarıyla de adalet ters düşmeyecek etkinlikte uygulamaya konması gerekmektedir (Akdoğan, 2014: 208).

Adam Smith’in adalet ilkesi ile kast ettiği şey, devletin varlığını devam ettirebilmesi için yapılması gerekli olan harcamalara vatandaşların uygun şekilde katkı vermeleridir (Mutluer vd., 2013: 198). Başka bir deyişle vergide adalet ilkesi, verginin adil bir şekilde olması gerektiğini ifade etmektedir (Orhaner, 1997: 147).

Adalet, toplumlara, toplumu oluşturan bireylere, yere ve mekâna göre farklı yorumlanabilen bir kavramdır. Yani, bir toplumun adaletli olarak gördüğü bir davranış diğer toplumlara göre adaletli olarak görülmeyebilir. O halde adalet kelimesi kesin ve mutlak değildir. Aynı biçimde vergide adaletin ne olduğu hakkında kesin bir tanım yapmak da mümkün değildir. Vergi adaleti kavramı da bireyden bireye toplumdan topluma, yere ve mekâna göre değişebilmektedir (Orhaner, 1997: 147).

1.5.1.2. Vergilemede Kesinlik İlkesi

Vergilendirmenin kesinlik ilkesi, ödenecek olan vergilerin keyfi olarak alınmaması ve alınma esasları kanunla belirlenerek tahsil edilmesini ifade eder (Mutluer vd., 2013: 198).

Vergi mükelleflerinin, verginin ödenmesinden kimin sorumlu olacağının, verginin matrahının bulunmasıyla ilgili işlemlerin, vergi oranlarının, ödenecek zamanın ve nasıl ödeneceğinin yasada belirtilmiş olması gibi konularda mükelleflere bilgi verilmesi şarttır (Akdoğan, 2014: 215-216).

1.5.1.3. Vergilemede İktisadilik İlkesi

Adam Smith'in 'Her vergi, halkın cebinden çıkan parayla devlet hazinesine giren kısım arasındaki farkı mümkün olduğu kadar az, paranın halkın cebi dışında kaldığı süreyi, mümkün olduğu kadar kısa tutacak biçimde düzenlenmelidir.' şeklinde belirttiği iktisadilik ilkesinin iki farklı yönü bulunmaktadır. Bu ilke bir yönüyle, verginin yol açtığı tarh ve tahsil masraflarının mümkün olabildiğince düşük seviyede kalması gerektiğini ifade ederken; diğer yönüyle ise, verginin etkileri açısından mümkün olduğu seviyede az zarar vermesi gerektiği şeklinde yorumlanmaktadır (Çakır vd., 2006: 175).

1.5.1.4. Vergilemede Uygunluk İlkesi

Vergilemede uygunluk ilkesi ile verginin mükellefi fazla rahatsız etmeyecek şekilde ve zamanda verginin tahsil edilmesini ifade etmektedir (Mutluer vd., 2013: 198).

Teorik olarak verginin olumlu bir yapısı olan uygunluk ilkesinin, uygulamada başarılması oldukça güçtür. Anılan ilke bireysel anlamda ele alındığında, verginin ödenmesi bakımından en uygun zamanın ve koşulların belirlenmesi ve verginin elde edilen bulgulara göre tahsil edilmesi oldukça zordur (Akdoğan, 2014: 219).

1.6. Vergi Psikolojisi

Devletin üstlenmiş olduğu görevleri yerine getirebilmek, ekonomik ve sosyal açıdan da birtakım amaçlara ulaşmak için kullandığı en önemli mali

araçlardan biri vergilerdir. Vergi, diğer mali araçlara nazaran mükellefler üzerinde doğrudan etkisini hissettirir. Bu nedenle mükelleflerin vergiye uyumunun daha iyi anlaşılması, verginin mükellef tarafından benimsenmesi ve vergiye karşı tepkilerin kontrol altında tutulabilmesi için verginin psikolojik yönü üzerinde önemle durulması gerekir (Aydoğan, 2017).

Vergi psikolojisi, vergiler karşısında bireylerin algılamalarını, tutum ve davranışlarını inceleme konusu yapar. Vergi ile insan psikolojisi arasındaki ilişkileri analiz eden maliyecilerin başında Alman G. Schmolders gelmektedir. Almanya’da Schmolders etrafında bir grup maliyecinin çalışmaları ile vergi psikolojisi alanında çalışmalar yürütülmüştür. Daha sonrasında gerek Avrupa’da gerek Amerika’da özellikle 1970’li yıllar sonrasında vergi psikolojisi alanında yapılan çalışmalar artış göstermiştir (Aktan, 2012).

1.7. Vergiye Karşı Gösterilen Davranış Biçimleri

Vergiler her mükellef üzerinde vergiden kaçınma, vergi kaçakçılığı, geç ödeme, vergi grevi gibi birtakım etkiler yaratır. Bu etkilere karşı mükelleflerin tepki göstermesi gayet doğaldır. Gösterilen tepkiler mükelleflerin ekonomik ve sosyal durumuna, verginin çeşidine ve yapısına, toplumun ekonomik ve hukuki yapısına, mükelleflerin eğitim seviyesine bağlı olarak farklılık göstermektedir. (Orhaner, 1997: 167).

1.7.1. Vergiden Kaçınma

Vergiden kaçınma, vergiyi doğuran olaya neden olmamak şartıyla vergi yükünün dışında kalma çabalarıdır. Vergi kanunları; vergi borcunun doğumunu kural olarak vergiyi doğuran olaya bağladıklarından, mükelleflerin bu olaylara neden olmamaları veya kendileri açısından hukuki bir durumun gerçekleşmesine yol açmamaları durumunda, kendileri için herhangi bir vergi borcu ortaya çıkmayacaktır (Akdoğan, 2014: 173-174).

Diğer bir açıdan vergiden kaçınma, vergi yasalarına aykırı davranmadan bireylerin vergi mükellefiyetinden kurtulması ve hazinenin vergi kaybına uğratılmasıdır. Mükellefler kısa sürede vergi yasalarında yer alan boşluklarda yararlanarak veya uzun dönemde baskı grupları veya lobicilik faaliyetleri ile vergi

borçlarını azaltıcı önlemler olarak, yasal yollarla, ödeyecekleri vergileri azaltabilirler (Çakır vd., 2006: 214).

Vergiden kaçınma yükümlünün hiç vergi ödememesi veya daha az vergi ödeme şeklinde eylemler olsa da yasalara aykırı eylemler değildir. Bu nedenle vergiden kaçınmanın herhangi bir cezası da yoktur (Erdem vd., 2015: 206).

Vergiden kaçınma temel olarak iki şekilde meydana gelmektedir. Bunlardan ilki, kişinin ortaya çıkma ihtimali olan bir verginin konusu ile ilişki kurmaması yolunu seçmesidir. Kişilerin emlak vergisi vermemek için, mülk edinmekten kaçınması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Diğer ise, kişilerin vergi yasalarındaki boşluklardan faydalanarak, ödeyecekleri vergiyi minimuma düşürmeleri veya hiç ödememeleridir. Bu tarz vergiden kaçınmaya, bir işletme kurulurken, işletmenin türünün ya da konumunun vergi yükümlülüğünü asgari seviyeye indirecek şekilde ve alanlarda belirlenmesi örnek olarak verilebilir (Akbulut, 2003'ten aktaran: Çiçek vd., 2008: 52).

Vergiden kaçınma ile vergi kaçakçılığı vergi kaybı anlamında çoğu zaman aynı anlamda ve birbirleri yerine kullanılıyor olsa da aynı kavramlar değildir. Vergi kaçaklığında vergi kanunlarına aykırı eylem olması nedeniyle verginin kayba uğratılması söz konusudur. Vergiden kaçınmada ise vergi kanunlarına aykırı herhangi bir eylem söz konusu değildir. Sonuçta vergi yükümlüsü kanuna aykırı eylemde bulunmaksızın bir vergi avantajı, tasarrufu elde eder (Erdem vd., 2015: 206).

Vergiden kaçınma, vergilerin olumsuz olarak özendirilmesi nedeniyle ortaya çıkan bir uygulamadır. Sağlanmış olan vergiden kaçınma olanakları sebebiyle, vergi oranlarında artış meydana gelmesi vergiden kaçınmayı arttırabilir. Tam tersi şekilde, vergiden kaçınma konusundaki kanun boşlukları kapatılmış ise yüksek vergi oranları, çalışma gücünün azaltılması sonucuna neden olabilir. Bireysel ve sosyal açılardan refah seviyesinin düşmesine neden olabilecek bu sonuç, uygulamadaki verginin de işlem görmemesine neden olur (Akdoğan, 2014: 174).

1.7.2. Vergi Kaçakçılığı

Vergiye karşı gösterilen tepkiler arasında en yaygın olan ve mükellefler tarafından en etkin kullanılanı vergi kaçakçılığıdır. Genel anlamda vergi kaçakçılığı, vergi ile ilgili yükümlülüklerin vergi kanunlarına aykırı olarak kısmen ya da tamamen yerine getirilmemesidir. Mükellefin vergilemeye ilişkin sorumluluklarını yerine getirmemesi veya eksik yerine getirmesi nedeniyle, vergi zamanında tahakkuk ettirilememekte veya eksik tahakkuk ettirilmektedir (Akman, 2011: 221-222).

Başka bir ifadeyle, vergi kaçakçılığında vergiyi meydana getiren eylem kişinin şahsında ortaya çıkmış ve vergi yükümlülüğü meydana gelmiştir. Fakat vergi yükümlüsü, kanunlara aykırı şekilde davranarak faaliyetinin sonuçlarını matrah dışında bırakıp saklamak suretiyle verginin hiç ödenmemesi veya eksik ödenmesine neden olmuştur. Vergi kaçakçılığı mali sonuçları açısından vergiye karşı gösterilen en sert aktif tepkidir (Erdem vd., 2015: 210).

Vergi kaçakçılığı, kamu gelirlerini azaltmanın yanı sıra ülkede mali, ekonomik ve sosyal açıdan olumsuz etkilere sebebiyet vermektedir. Devlet vergi kaçakçılığı ile azalan kamu gelirlerini bütçede belirtilen miktara yükseltebilmek amacıyla yeni vergiler koymakta, vergi oranlarını artırmakta veya borçlanmaya gitmektedir. Bu uygulamalar ise mali açıdan, mükellefler üzerinde baskı oluşturmaktadır (Orhaner, 1997:168).

Vergi kaçakçılığına örnek olarak şunlar verilebilir. Mükelleflerin bazı gelirlerini saklayarak vergi matrahlarını azaltmaları, tutulan defterlerde hile yaparak gerçekte olmayan kişilere hesaplar açarak borç miktarını arttırmaları, defterlerdeki kayıtları silerek veya kazıyarak vergi matrahlarını azaltmaları, defter yapraklarını kopararak, sahte belgeler kullanarak, kayıt ve belgeler incelenmek amacıyla istendiğinde bu belgeleri saklayarak ödemeleri gereken vergiyi azaltabilirler ya da hiç vergi ödemeyebilirler (Çakır vd., 2006: 215).

1.7.3. Vergi Borcunun Zamanında Ödenmemesi

Mükellefler vergi beyannamelerini zamanında vermenin yanında, çeşitli nedenlerle (örneğin ödeme güçlüğü içinde bulunulması dolayısıyla) vergilerini

kanunlarla belirlenen sürelerde ödemeyerek belirli bir süre vergi borcunu ertelemeleridir (Akman, 2011: 222).

Vergi borcunun zamanında ödenmemesi, kredi faiz oranı ile gecikme faiz oranı arasındaki farktan dolayı ortaya çıkmaktadır. Devlet, vergi borcunun geciktirilmesi durumunda, vergiye gecikme zammı da ekler ve verginin fazladan ödettirilmesi söz konusu olur. Çünkü devlet, verginin tahsil edilmesini esas alır (Kaya, 2018: 68). Eğer devletin uyguladığı gecikme faiz oranı piyasa faiz oranından düşük ise mükellefler vergi borçlarını geç ödemeleri durumunda, belli bir vergi avantajı elde edebilirler (Çakır vd., 2006: 215).

1.7.4. Vergi Grevi

Vergi grevi, bireylerin kanunla konulan bir vergiye ilişkin ödevleri yerine getirmemeleri ve ödememe yönündeki toplu direnişleri veya reaksiyonlarının ortak adıdır. Vergiye karşı toplumsal reaksiyonların tarihteki en tipik örneğini, 1953 yılında Fransa’da küçük bir kasabada kırtasiyecilik yapan Pierre Poujade adlı kişinin önderliğinde başlatılan olay oluşturur. Bu olay mali literatüre Poujade Hareketi olarak geçmiştir. Hareket, Pierre Poujade’nin vergi ödemeye karşı kişisel olarak başlattığı tepkiye diğer kişilerin kısa süre içinde katılımlarıyla birlikte yaygın hale gelmiştir. Olay daha sonraları sosyal özelliğini kaybederek siyasal örgütlenme biçiminde sonuçlar doğurmuştur (Erdem vd., 2015: 212-213).

İKİNCİ BÖLÜM

BİREYLERİN VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ ALGISI VE BU ALGI VE BİLİNCİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bireylerin vergiyi algılaması bazı faktörlerin etkisiyle farklılık gösterebilmektedir. Bu faktörlerin neler olduğu, vergi bilinci ve vergi algısı konuları bu bölümde ele alınacaktır. Bu bağlamda vergi algısı, vergi bilinci ve vergi bilincinin oluşmasında etki eden faktörlerden bahsedilecektir. Vergi bilincini etkileyen faktörler bireysel ve çevresel faktörler olarak iki başlık halinde incelenecektir. Vergi kişilerin kullanılabilir gelirlerinde, servetlerinde, harcamalarında ve tasarruflarında azalmalara neden olduğu için genellikle kişiler nazarında iyi karşılanmaz. Bir yükümlülük olarak görülür. Etkin bir vergi sisteminin olması için mükelleflerin vergiyi nasıl algıladıkları, algılama sonucunda ne tür davranış gösterdikleri ve bu davranışları etkileyen faktörlerin neler olduğunun iyi bilinmesi gerekmektedir.

2.1. Vergi Algısı

Algı kelime anlamı olarak, ‘duyu verilerini örgütleyip yorumlayarak çevremizdeki nesne ve olaylara anlam verme süreci’ olarak adlandırılır. Algılama ise ‘bir şeyin farkına varma ve farkına varılan şeye bilgi sistemimiz içinde bir yer bularak yakıştırma ve söz konusu olguyu nitel ve nicel olarak yargılayıp değerlendirme süreci’ şeklinde tanımlanabilir (Şimşek, Akgemci ve Çelik, 2011: 127).

Devletin kendisinden beklenen mal üretimi ve hizmet sunumlarını yerine getirebilmek için, bu mal ve hizmetlerin finanse edilmesi gerekmektedir. Devletin finansman sağlamak için elinde bulunan en önemli kaynak vergilerden oluşur. Finansman açısından başvuru bu vergiler devleti ilgilendirdiği kadar, vergilerin ödenmesi bakımından da mükellefleri ilgilendirmektedir. Bu noktadan ele alındığında vergi mükelleflerin tutum ve davranışlarını da etkiler (Bağdigen ve Erdoğan, 2010).

Vergi algısı veya vergi algılaması kavramını ise, ‘bireyin iç ve dış uyarıcıların etkisiyle vergiye ilişkin zihninde oluşturduğu yargı veya vergi olgusu

hakkında bireyin zihninde şekillenen anlam veya oluşan fikir' olarak tanımlayabiliriz (Sağlam, 2013).

2.1.1. Vergi Algısının Önemi

Vergi algılaması, vergi psikolojisi içerisinde yer alır ve insanların vergiye karşı bakışını yansıtır. Vergiyi kamu hizmetlerinin fiyatı olarak algılamak, verginin mantığını anlamak ve vergiyi doğru şekilde algılamak açısından önemlidir. Çünkü vergilerin toplum yararına olduğu ve toplanan vergilerin daha sonra hizmet olarak topluma geri döneceği bilinci vergilere olumlu bir bakış kazandıracaktır. Bunun yanı sıra vergilerin devlet tarafından zorla alınan bir yük, bir ceza olarak algılanması ise mükelleflerin vergi ödeme isteğini azaltacak ve vergi alanında kayıt dışı ekonomiyi artıracaktır. Bu bağlamda verginin nasıl algılandığı büyük önem teşkil etmektedir (Sağbaş ve Başoğlu, 2005).

2.2. Vergi Bilinci

Vergi yükümlülerinin vergi uygulamaları karşısındaki tutum ve davranışları, yükümlülerin vergiye uyumlarını ve dolayısıyla da vergi bilinçlerini yansıtır. Bu yansımanın toplum açısından tespit edilebilmesi için yükümlülerin vergiye karşı tutum ve davranışlarının bilinmesi gerekmektedir. Kavramsal açıdan vergi bilinci verginin neden ödendiği sorusunun mükellef nezdinde cevaplandırılabilir olmasıyla ilgilidir (Bağdigen ve Erdoğan, 2010).

Devletin görevlerini yerine getirmesinde ve toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında verginin öneminin farkında olan ve bu bilinçle ödevlerini yerine getirme çabasında olan bir toplumsal davranış biçimi vergi bilincinin temelini oluşturur (Akdoğan, 2014: 192).

Vergi bilinci, vergilerin yasal olarak ödenme zorunluluğu olmasına rağmen bireylerin vergiye uyumu veya uyumsuzluğu veya genel bir ifadeyle vergi karşısındaki tutum ve davranışları, her şeyden önce verginin bireylerce algılanmasına ya da nasıl algılandığına bağlı olmasıdır (Sağlam, 2013).

Başka bir tanıma göre vergi bilinci, mükelleflerin, mevzuata uygun olarak vergi yükümlülüklerini yerine getirme konusunda özenli ve istekli olmasıdır. Vergi düzenlemeleri hakkında bilgi sahibi olmak, vergi yüküne olan sadakat ve

bağlılık vergi bilinci düzeyini göstermektedir. Vergi düzenlemeleri hakkında sınırlı bilgiye sahip olunması durumunda ise mükelleflerin vergi bilincinin düşük olduğu ifade edilmektedir (Alabede, Ariffin ve Idris, 2011).

Vergi bilinci tanımlarına genel olarak bakıldığında, tanımların ana temasını bireylerin vergiyi algılamaları ve bunu davranışlarına olumlu olarak yansıtmasıdır. Bu çerçevede vergi bilincinin tanımı yapılırken, bireylerde oluşan vergi farkındalığından ve verginin neden ödendiğinin ya da alındığının farkındalığına vurgu yapılması gerekir (Taytak, 2010).

2.2.1. Vergi Bilincinin Önemi

Vergi bilincinin gelişmesi ve yerleşmesi, devlet açısından yeterli düzeyde kamu gelirinin elde edilmesine, bireyler açısından ise, vergi yükümlülüklerinin doğru bir şekilde yerine getirilmesinde katkı sağlar. Vergi bilincinin yerleşmesi ayrıca vergi ahlakını ve vergiye uyumu da beraberinde getirir (Özgün ve Yüksel, 2018).

Diğer bir yönden vergi bilincinin artması, devletin topluma sunacağı hizmetleri ve sağlayacağı imkânları da arttıracaktır. Dar anlamda mükellefler için bir yük olarak algılanan vergiler, geniş anlamda devletin gelir kaynağını oluşturmaktadır. Bu nedenle vergi bilincinin artması, vergi hasılatına katkı sağlar ve devlet ekonomisini güçlendirir. Bu açıdan da vergi bilinci büyük öneme sahiptir (Yenigün, 2012: 31).

Vergi bilincinin geliştiği toplumlarda, mükelleflerin vergiye gönüllü uyumu yüksek olmakta ve böylece devletin toplam vergi gelirleri artmaktadır. Buna karşılık, vergi bilincinin gelişmediği toplumlarda mükelleflerin vergiye uyumu zorlaşmakta ve devletin vergi gelirleri azalmaktadır (Birinci, 2010: 108).

2.2.2. Vergi Bilincinin Oluşmasında Etki Eden Faktörler

Mükelleflerin vergi bilincinin oluşmasında çeşitli faktörler etki etmektedir. Bu faktörler bireysel ve çevresel faktörlerdir.

2.2.2.1. Bireysel Faktörler

Mükelleflerin vergi bilincini etkileyen faktörler bu başlık altında ele alınacaktır. Öncelikle vergi yükümlülerinin tutum ve davranışlarında kişisel faktörlerin neler olduğu incelenecektir. Mükellefin kendi şahsiyetinden kaynaklanan faktörler bireysel faktörleri oluşturmaktadır. Vergi bilincinin oluşmasında bireysel faktörler içerisinde, demografik özellikler, vergi ödeme gücünün etkinliği, vergi ahlakı, subjektif vergi yükü, eğitim-öğretim düzeyi, devlete olan bağlılık, siyasi iktidar hakkındaki düşünceler, gelir düzeyi, mükelleflerin diğer mükelleflere bakış açısı ve mükelleflerin kamu harcamalarına bakışı yer almaktadır.

2.2.2.1.1. Demografik Özellikler

Yaş, cinsiyet, medeni durum gibi faktörler mükelleflerin vergi bilinci ve vergi algısı oluşumunda etki etmektedir.

Yaşları farklı olan vergi yükümlülerinin vergi bilinç ve algıları da farklı olmaktadır. Yapılan çalışmaların bazılarında yaş arttıkça vergiye uyum azalırken, bazılarında ise yaş arttıkça vergiye uyum artmaktadır. Genel olarak çoğu çalışmaya bakıldığında vergi uyumsuzluğu yüksek oranda gençlerde görülmektedir (Çelebi, 2016: 38)

Cinsiyete bağlı çalışmalara bakıldığında ise, kadınların erkeklere oranla vergiye karşı daha yüksek uyum içinde oldukları görülmüştür. Sosyal-psikolojik çalışmaların sonuçlarına göre kadınların erkeklere kıyasla genel anlamda daha uyumlu oldukları düşünüldüğünde, vergiye karşı tutum konusunda da kadınların uyumunun daha fazla olması olağandır (Tuay ve Güvenç, 2007)

Vergiye karşı tutumu etkileyecek olan diğer bir faktör ise medeni durumdur. Aslında medeni durum aile ölçeğiyle de ilişkilidir. Aile ölçeği açısından bakıldığında bekâr olan vergi yükümlülerinin evli olanlara göre vergi uyumları daha yüksek olduğu söylenebilecektir. Ancak bekârların risk alma, hayattaki beklenti ve hedeflerinin henüz gerçekleşmemiş olması ve yeterli düzeyde gelir elde edememe gibi nedenlerden dolayı, bekârların evlilere göre daha fazla vergi kaçırabilecekleri söylenebilir (Çoban, 2004: 49).

2.2.2.1.2. Vergi Ödeme Gücünün Etkinliği

Mükelleflerin gelir ve servet düzeyleri birbirlerinden farklıdır. Bu durumda vergi adaletinin temel gereği, vergilendirme sırasında bu farklılığı dikkate alması ve herkesi mali gücüne göre vergilendirilmesidir. Verginin ödeme gücüne göre alınması, vergi yükünün adil ve mükellefleri zor durumda bırakmayacak şekilde yapılmasıdır (Akdoğan, 2014: 223-224).

Vergi ödeme gücüne sahip olan toplum fertlerinin her biri birer vergi mükellefidir ve harcamaları, gelirleri veya servetleri üzerinden vergi ödeyebilmektedirler. Yani vergi yükümlüsü olabilmek için bir bireyin gelir elde etmesi, harcama yapması veya servet edinmesi yeterlidir (Özen, Altunoğlu ve Öztornacı, 2015).

Ödeme gücünün göstergeleri olarak gelir, servet ve harcama ele alınmaktadır. En çok üzerinde durulan ve genel kabul görmüş gösterge ise gelirdir. Bunun sebebi ise, kişilerin elde ettikleri servet ve harcamalarını da belirli bir gelir düzeyi olmadan yapamayacak olmalarıdır (Aydemir, 2013: 28).

Bazı maliyeciler, vergi ödeme gücünün göstergesi olarak gelirin yerine tüketim harcamalarının olmasından yana olmuşlardır. Bunun nedeni olarak da tüketim giderlerinin gelir üzerinden vergilemeye oranla daha adil ve gerçekçi olacağını düşünmüşlerdir. Bunun yanı sıra tasarruf ve ulusal sermaye stokuna da katkı sağlaması ve gelire oranla piyasa işleyişı üzerindeki olumsuz etkiyi yok edecek olması açısından da önemli bir gösterge olduğu ifade edilmektedir (Slemrod, 1985).

2.2.2.1.3. Vergi Ahlakı (Etiği)

Ahlak, “insanın yapıp etmelerini ve bu yapıp etmelerin kendisinden çıktığı karakter yapısını; eylemleri ve bunlarla ilgili değerdendirmelerini yönlendiren toplumsal kuralları; insanın iradi filleri ile ilgilenen teorik ve pratik alanı aynı anda ifade eden kavram” dır (Dikmen, 2014).

Vergi ahlakı, vergi ödemedeki içsel motivasyondur. Bireylerin vergi ödemeye istekli ya da ahlaki zorunluluğu ya da vergi ödeyerek topluma katkıda bulunma konusundaki inancıdır. Vergi ahlakında ayrıca ahlaki pişmanlık da

vardır. Vergi mükellefinin pişmanlığını veya ahlaki suçluluğunu güçlü şekilde hissediyorsa vergileri ödemek için daha istekli davranacaktır (Torgler, 2005).

Vergi ahlakı, bireylerin vergilerini ödemekle ilgili sahip oldukları ahlaki ilke ve değerlerdir. Mükelleflerin vergilemeye bakışında önemli bir etken olan vergi ahlakı çeşitli etkenler tarafından belirlenir. Bu faktörlerden en önemlilerinden birisini mükelleflerin kamu harcamalarına bakışı oluşturmaktadır (Saygın, Sandalcı ve Sezer, 2015).

Vergi ahlak seviyesini belirleyen birçok değişken vardır. Bunlar arasında devletin hukuk sistemine duyulan güven, din, gelir düzeyi ve vergi oranları yer almaktadır. Devlete ve devletin hukuk sistemine duyulan güven ne kadar yüksekse bireylerin vergi ahlak seviyeleri de o oranda yüksek olacaktır. Vergi ahlak seviyesini belirleyen diğer bir değişken dindir. Dindarlık seviyesi ile vergi ahlakı arasında olumlu bir ilişki vardır. Gelir düzeyi ve yüksek vergi oranları da vergi ahlakı seviyesinin belirlenmesinde etkili diğer değişkenlerdir. Bu iki değişken ile vergi ahlakı arasında zıt yönlü bir ilişki mevcuttur (Torgler ve Murphy, 2004).

Vergi ahlakı soyut bir fenomen olması nedeniyle araştırılması ve ölçülmesi oldukça güçtür. Mükelleflerin vergiye karşı gösterdikleri içsel motivasyonunun belirlenmesi hassas bir konudur. Zira mükellefler vergi ahlakına uygun olmayan tavırlar gösterdiklerinde, rasyonel düşündüklerinde bunu açığa vurmamak istemeyeceklerdir. Bu nedenle vergi ahlakı araştırmalarının titizlikle ve tutarlı şekilde yapılması gerekmektedir (Tosuner ve Demir, 2008: 356).

Birçok araştırmacı, vergi ödeme konusunda içsel motivasyon olarak görülen vergi ahlakının, vergi uyumluluğunu açıklamaya yardımcı olan kilit bir araç olduğunu vurgulamaktadır. Vergi ahlakının oluşumunda birçok faktör etkili olmaktadır. İlk olarak sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik faktörler içerisinde yer alan milli gurur ve inanç gibi kavramlar toplumun vergi ahlakının oluşmasında etkilidirler. İkinci olarak, devletin içinde bulunduğu kurumsal düzenlemeler etkili olmaktadır. Bu düzenlemelerde, mükelleflerin demokratik katılımı ve kurumsal güvence düzeyi belirleyici rol oynar. Üçüncü olarak ise, politika ve yönetim vergi ahlakı oluşumunda etkilidir. Örneğin, vergi yönetimlerinin davranış şekilleri, algılanan vergi yükü, vergi yapısı ve vergi

uygulama stratejileri gibi faktörler bireylerin vergi ödememdeki istekliliklerini etkiler (Torgler ve Schaltegger, 2005a).

2.2.2.1.4. Sübjektif Vergi Yüğü

Sübjektif vergi yüğü, bireyin gelirine, özel durumlarına, zevk ve tercihlerine göre değışen, kişiler tarafından hissedilen ekonomik ve psikolojik baskıdır. Sübjektif vergi yüğü, mükelleflerin ödedikleri vergi dolayısıyla gelirlerinde ve sahip oldukları iktisadi değerlerindeki azalmanın neden olduğı fedakârlık veya refah kaybının, mükellefler açısından hissedilme derecesine bağılıdır (Çoban, 2004: 25).

Sübjektif vergi yüğü esas olarak vergi miktarına dayandırılmakla beraber, hiçbir zaman ödenen vergi miktarını tam olarak belirtmez. Yani, ödenen vergilerin bireylerin psikolojisinde meydana getirdiğı vergiyi algılamadaki değışimi, vergiye karşı oluşan tepkilere neden olan baskıyı anlamak gerekir. Sübjektif vergi yükünün, psikolojik yapısına sahip olması dolayısıyla fedakârlık veya refah kaybı şeklinde kişiden kişiye değışebilmesi nedeniyle de tam olarak ölçülmesi imkânsızdır (Şenyüz, 1995'ten aktaran: Çiçek, 2006: 50).

Vergi yükünün farklı algılanması, mükelleflerin vergiye karşı davranışlarını da farklılaştırır. Vergi yükünün yüksek olduğına inanan mükellef ile vergi yükünün az ya da normal düzeyde olduğına inanan mükellefin vergiye karşı tutum ve davranışı aynı olmayacaktır. Vergi yükünde eşitsizlik olduğına inanılması durumunda, vergi bilinci oluşumu ve vergiye uyumda azalma olacağı ifade edilmektedir (Tunçer, 2002).

Vergi uygulamaları karşısında, vergi yükümlülerinin davranışlarına yansıyan sübjektif vergi yüğü ve vergi yükünü oluşturan faktörler önem arz eder. Vergi veriminin daha iyi olması için mükellefin vergiye karşı davranışı önemlidir. Mükellefin hissettiğı yükün fazla olması, mükellefin davranışlarına olumsuz yansıyacaktır. Verginin ödenmesi sonucu mükellefin kullanılabilir gelirinde azalmanın olması, mükellefin tüketim, tasarruf gibi durumlarını etkileyecektir (Ashworth, Heyndels ve Smolders, 2003).

2.2.2.1.5. Eğitim-Öğretim Düzeyi

Vergi bilincinin oluşmasında vergi sisteminin adaletli olmasının yanı sıra eğitimin de önemli yeri vardır. Eğitimin özellikle toplumun en küçük bireyleri olan çocuklardan başlanması vergi bilincinin gelişmesi ve yayılması için önemlidir. Bugünün çocukları, yarının büyükleri olduğunun bilinciyle, vergi bilinci gelecek nesillere aktarılabilir (Şenyüz, 1994'ten aktaran: Kaya, 2018: 83).

Eğitim düzeyi yüksek olan insanlar, vergi mevzuatını bilir, takip eder ve yapılan vergi mevzuatını değişikliklerini daha çabuk anlar ve değişikliğe daha hızlı uyum sağlarlar. Eğitimli vergi yükümlüleri, devletin vergileri hangi amaçlarla topladığını bilir, vergi verilmediğinde olabilecek sıkıntıların farkındadırlar ve vergi bilinçleri yüksek olur. Bu bilincin farkında olan eğitimli mükelleflerin vergi kaçırma eğilimleri de düşük olur (Kaya, 2018: 83).

Yapılan çoğu araştırmada eğitim seviyesi ile vergiye gönüllü uyum arasında doğru orantı olduğu söylenebilir. Yani eğitim seviyesi arttıkça vergiye gönüllü uyumun da artması beklenmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan toplumlarda vergi bilinci yüksektir ve bu nedenle vergi gelirlerinin de yüksek olması beklenir. Fakat tam tersi yönde eğitim seviyesi yüksek olan aynı toplumda kanunlardaki boşlukların iyi bilinmesi nedeniyle vergi gelirlerinde azalma da görülebilmektedir (Demir, 2009).

2.2.2.1.6. Devlete Olan Bağlılık

Mükelleflerin devletle ilgili görüşleri de vergiye karşı davranışları belirleyen etmenlerden biridir. Mükelleflerin devlete yükledikleri ya da yaratmış oldukları devlet imajı beklentisinin sonucu, devletin giriştiği faaliyetleri de değerlendirerek, devlete vergi vermenin gerekli ya da gereksiz olduğu inancına kapılabilirler. Eğer devletin iyi yönetilmediği, toplanan vergilerin israf edildiği, verimli şekilde değerlendirilip harcanmadığı şeklinde bir kanaat oluşursa, mükellef vergi vermekten kaçınabilir. Aynı zamanda devlet vergilemede adil şekilde davranmadığı zaman yükümlüler gereksiz yere çok vergi verdikleri düşüncesine kapılabilirler. Bunun sonucu olarak, mükellefler vergi vermemenin haklı olduğunu düşünür ve verginin reddine varacak kadar devlet karşıtlığı ve düşmanlığı yoluna gidebilirler (Çataloluk, 2008).

Vatandaşlık-devlet ilişkisi kişilerin vergi uyumunu şekillendirici etkisi olması sebebiyle, vergi uyumuyla ilgili araştırmalarda ana konulardan biri olmuştur. Bu nedenle, yapılan araştırmalar bazen devlete duyulan güvene odaklanılırken, bazen de vergi sisteminin adaletsizliği konusu bu araştırmalarda odak nokta olabilmektedir. Fakat devletin ne yaptığı veya yapmadığı, vatandaşlarıyla olan ilişkisi vergi ahlakının tek belirleyicisi değildir. Değerler, yani toplumun nasıl organize edilmesi ve kaynakların nasıl dağıtılması gerektiği hakkındaki genel düzeydeki sosyal amaçlar, bir toplulukta yer alan kişilerin her birinin vergi ahlakı konusundaki farklılıklarını açıklayabilmek açısından önemlidir (Braithwaite ve Ahmed, 2005).

Devletin en önemli gelir kaynağını oluşturan vergilerin mükellef tarafından bir yük olarak algılanmasının altında yatan temel faktörlerden birisi, verginin devlet tarafından etkin kullanıldığına olan inancın düşük olmasıdır. Bunun yanı sıra, devletin toplumsal birlikteliği sağlamaya yönelik bir bütün olarak algılamasındaki yetersizlikler ve devlet-yurttaş ilişkisinin zayıf olması, vergi ödeme isteğini azaltabilmektedir. Bu bağlamda, devlet bilinci, devlete olan güvenin artırılması ve devletin gerek otoritesi gerekse sunduğu hizmetlerin gerekliliğinin topluma iyi bir şekilde anlatılması ve benimsetilmesi yoluyla oluşturulabilir. Böylece devlet faktörünün önemi kavranmış olur ve vergilerin daha istekli ödenmesi sonucu ortaya çıkabilir (Kaynar, 2007: 35).

2.2.2.1.7. Siyasi İktidar Hakkındaki Düşünceler

Seçimler sonucunda, iktidara gelen siyasi parti kendi programını oluşturarak uygular ve kendi siyasi tercihinine göre politikaları belirler. Seçmen açısından ise bu durum farklıdır. İktidardaki siyasi partiye oy versin ya da vermesin devlet tarafından tüm seçmenler için aynı politikalar uygulanacaktır (Çoban, 2004: 55).

Vergilemeye ilişkin düzenlemeler yapılırken, bazı mükellefler bu düzenlemeleri olumlu karşılarken bazıları da olumsuz karşılama eğilimi içindedirler. Bu eğilimleri belirleyen önemli faktörlerin birisi de mükellefin siyasi iktidarı destekleyip desteklemediğidir. Siyasi iktidarı destekleyen mükellefler, alınan kararları destekleme çabasıyla, desteklemeyen mükellefler

muhalefetteki partilerin yönlendirmesi ile alınan kararları yerme çabasına girerler. O halde, mükelleflerin vergiye ilişkin kararları benimsemesi sonucu siyasi partiyle özdeşleşmiş olmaları, psikolojik açıdan rahatlama sağlayacaktır (Şenyüz, 1994'ten aktaran: Çoban, 2004: 55).

Siyasi partilerin halktan destek almaları halinde, uygulayacakları programları vardır. Bu programlar içerisinde devlet harcamalarının nasıl karşılanacağı, vergi uygulamalarını nasıl gerçekleştireceği gibi önemli kararlar da vardır. Seçim sonucu iktidarı ele alan siyasi partiler, kendilerini desteklemiş veya desteklememiş olsun alacakları kararlar, herkesi zorunlu olarak bağlar ve vatandaşlar siyasi iktidara karşı bir tutum içine girerler. Bu tutum kendisini iktidarla özdeşleştirirse, vergi ve benzeri kararlara destek vererek olumlu tavır takınacaktır. Siyasi partiyi benimsememe durumunda ise alınan kararlara karşı çıkma, partinin etkilerinden kurtulmaya çalışma ve vergi vermeme veya kaçınma söz konusu olabilecektir (Çataloluk, 2008).

2.2.2.1.8. Gelir Düzeyi

Mükelleflerin gelir düzeyi, içinde bulunduğu ekonominin yapısıyla bağlı olarak bireysel ve toplumsal olarak birçok etkiye sahiptir. Ekonomi alanında çeşitli konularda araştırma yapan birçok araştırmacı, bağımsız değişken olarak aldıkları gelirin, birçok bağımlı değişken üzerindeki etkisini incelemiş ve buna bağlı olarak politika önerileri yapmaya çalışmışlardır. Ekonomideki en önemli bağımlı değişkenlerden biri vergilerdir. En basit anlamda verginin, vergi ödeyicisi olan mükelleflerin kullanılabilir gelirlerini azalttığı göz önünde tutulduğunda, birbirinden farklı düzeydeki gelirler üzerinden ödeyecekleri vergilerin, toplanan vergi gelirleri ve yükümlü durumundaki kişilerin üzerinde oluşturduğu etkinin önemi daha iyi anlaşılacaktır (Çoban, 2004: 42).

Gelir seviyesi yüksek olan mükelleflerin, gelir artışlarıyla birlikte ödeyecekleri vergi de artmaktadır. Bu da gelir seviyesi düşük olanlara oranla vergi kaçırma meyillerinin artmasına sebep olmaktadır. Tam tersi yönünde gelir seviyesi düşük olan mükelleflerin ise vergi kaçırma sebebiyle ödemek zorunda kalacağı yüksek ceza, ekonomik olarak düşük gelirli mükellefi zorlayacaktır. Bu,

vergiye karşı davranışlarla gelir düzeyi arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (Tuay ve Güvenç, 2007).

Vergilemede dikkat edilmesi gereken en önemli konulardan birisi, bireylerin vergi ödeme kapasitesini aşmayacak biçimde vergileme yapılmasıdır. Özellikle en alt gelir düzeyinde yer alanların vergilendirilme şekli önemlidir. Zira düşük gelirli gruplardan alınacak vergilerin, zorunlu ihtiyaçları sınırlandırma ya da azaltma ihtimali bulunmaktadır. Bu gruptakilerin vergi hakkındaki negatif algıları, toplumsal yaşamda diğer grupların vergi algılarını da olumsuz bir şekilde değiştirecek ve böylece toplam vergi ahlakı üzerinde olumsuz bir baskı oluşturabilecektir (Demir, 2008: 73).

2.2.2.1.9. Mükelleflerin Diğer Mükelleflere Bakış Açısı

Mükelleflerin, vergi yükümlülüklerini yerine getirirken gösterdikleri tutum ve davranışlar, diğer mükelleflerin tutum ve davranışlarını da etkilemektedir. Toplumda vergi kaçırmanın yaygınlaşması halinde, dürüst mükelleflerin de bu durumdan etkilenebilmeleri ve vergi kaçırma yolunu tercih etmeleri söz konusu olabilmektedir. Bu açıdan, vergisini düzenli bir şekilde yerine getiren bir mükellef bir süre sonra çevresindeki mükelleflerin vergi kaçırdıklarını fark ettiğinde ya da bu anlamda bir düşünceye kapıldığında, kendisi de vergi kaçırma yoluna gidebilecektir (Kaynar, 2007: 37).

Mükellefler vergiye karşı davranışlarını belirlerken, diğer mükelleflerin davranışlarını ve bunun yanında toplumun değer yargılarını da dikkate alırlar. Eğer mükelleflerin yaşadıkları toplum içinde, vergiye karşı olumsuz bir tavır varsa, yani eksik vergi ödeme alışkanlığı davranışı fazlaysa veya bu durum cezasız kalabiliyorsa, bu dürüst yükümlüleri de olumsuz anlamda etkileyerek, vergiye karşı olumsuz tavır sergilemelerine neden olmaktadır. Bu tavır ilk olarak vergi ödeme isteğinin azalması şeklinde görülebilmektedir (Samadova, 2009: 49).

İlginçtir ki, araştırmalar çoğu insanın bir vergi sisteminin gerekliliğine ve herkesin adil olarak payını ödeme yükümlülüğüne inanmaları ile beraber, başkalarının vergi ödemesini daha düşük derecede yaptıklarını düşündüklerini göstermektedir. Genel davranış tutumuna dair insanların sahip olduğu algılama, aslında kendi kişisel görüş ve inançlarıyla çelişmektedir. Araştırmalar sonucu elde

edilen bulgulara göre, vergi yükümlüleri diğer vergi yükümlülerinin çoğunun vergiden kaçındığına ve bunun uygun bir davranış olduğunu düşündüklerine inanırken, aslında kişisel olarak bu tür davranışları onaylamamaktadır. Eksik ya da yanlış algılanan sosyal normlar, insanlar üzerinde baskı yaratabilir ve bu yanlış algılamayı doğrularcasına mükellefler vergiyi eksik ödemeye veya yerine getirmemeye başlayabilirler (Wenzel, 2005).

2.2.2.1.10. Mükelleflerin Kamu Harcamalarına Bakışı

Devletin yüklendiği görevlerin önemli bir kısmı onu belli harcamalarda bulunmaya sebep olmaktadır. Devletin varlığının temel sebeplerinden biri toplumun kolektif ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bu ihtiyaçları karşılayabilmek için devletin birtakım hizmetlerden yararlanması, bir kısım malları kullanması gerekir. Yine büyüme ve kalkınma hızını artırmak, gelir dağılımını iyileştirmek, kaynak dağılımını düzeltmek gibi çeşitli amaçlar, devleti doğrudan mal ve hizmet alımına yöneltir. Bazen de özel kesime karşılıksız ödemeleri gerekli kılar. Bütün bunların anlamı kamu harcamalarının yapılma zorunluluğudur (Arslan, 2005: 2).

Kamu gelirlerinin etkin kullanımı, ekonomik nedenlerle olduğu kadar, idari nedenlerle de gerekli olan bir konudur. Çünkü devlet bürokrasisinde sık sık karşılaşılan sıkıntılar, fonların etkin kullanımı hakkındaki inançları etkiler. Yükümlüler verdikleri verginin savurganca kullanıldığına inanırlarsa, vergi nedeniyle duydukları sübjektif yük daha da artar. Çok önemli olan bu psikolojik etken, birçok mükellefte devlete vergi vermek yerine, şahsen verimli gördüğü sahaya harcamanın daha verimli olacağı fikrine neden olmaktadır. Bu yüzden düşünülmeden, mükelleflerin tepkileri hesaba katılmadan yapılacak kamu harcamalarından kaçınılmalıdır. Kamu hizmetleri, fayda-maliyet analizi yapıp, dışsalılık faktörleri de dikkate alınarak yapılmalıdır (Demir, 1999: 15).

Kısaca, kamu harcamalarının etkin ve verimli bir şekilde kullanıldığına olan inanç ne kadar yüksekse, mükelleflerin vergiye gönüllü uyumlarının sağlanması da o derece yüksek olacaktır (Kaynar, 2007: 40).

2.2.2.2. Çevresel Faktörler

Çevresel faktörler, vergi adaleti, vergi afları, vergi sisteminin karışıklığı ve mevzuatın sık değiştirilmesi, vergi oranları, vergi cezaları, vergi idaresinin etkinliği ve vergi denetimlerinin etkinliği olarak ana başlıklar halinde ele alınmıştır.

2.2.2.2.1. Vergi Adaleti

Vergileri ödeyip ödememe konusunda yükümlülerin tutum ve davranışlarını etkileyen en önemli faktörlerden birisi, kişilerin adalet ve eşitlikle ilgili zihinlerinde oluşan algılamadır. Yükümlüler ödedikleri vergilerin adil olması gerektiğini düşünüp, gelirleriyle orantılı ve ağır yükü olmayan vergi isterler. Vergi yükümlüleri adaletsiz bir vergilemeye tabi tutulduklarında, kendisini vergi yükü altında ezilmiş hissettiklerinde ve yine vergi yükümlüleri adaletsiz bir vergileme sistemine tabi tutulduklarına inandıkları zaman vergilere karşı olumsuz tutum ve davranışlar gösterebilirler (Samadova, 2009: 56).

Vergi politika uygulayıcılarının kullandıkları politika araçları içerisinde en önemlilerinden biri, vergi yükü ve bunun kişiler, sektörler ve bölgeler arasında nasıl dağıtılması gerektiğidir. Adil bir vergi sisteminin amacı, vergi yükünün adil şekilde dağıtılmasıdır. Vergilerin adaletli şekilde dağıtılması konusundaki olumlu anlamdaki algılama, değer yargılarına bağlı olarak gelişecektir. Çünkü hiç kimse vergi yükünün kendisi üzerinde olmasını istemeyecektir (Çoban, 2004: 62-63).

Adaletsiz vergileme, vergi yükünün toplumu oluşturan bireyler arasında adil ve dengeli bir şekilde dağıtılmamasıdır. Ayrıca, vergilemede bazı kişi ve gruplara ayrıcalıklı davranılması (vergi istisna ve muafiyetlerinin uygulanması, vergi imtiyazlarının yaygın olarak kullanılması gibi) toplumda bazı hoşnutsuzluklar oluşturmakta ve kendilerine haksızlık yapıldığına inanan yükümlülerin vergilemeye tepki göstermelerine neden olmaktadır (Laufenburger, 1967'den aktaran: Tuay ve Güvenç, 2007).

2.2.2.2. Vergi Afları

Vergi affı, devletin kendi otoritesini kullanarak çıkardığı kanunla, vergi kanunlarına aykırı davrananlara uyguladığı idari ve hukuki yaptırımları ortadan kaldırarak alacak hakkından vazgeçmesidir (Kaya, 2018: 88).

Vergi afları, yükümlülerin geçmiş borçlarını temizleyerek vergiye olan itaatlerini arttırır ve zamanında yerine getiremediği vergi borçları nedeniyle karşılaştığı parasal veya cezai yaptırımlardan kurtulma imkânı verir. Vergi aflarıyla, vergi yükümlülerine genellikle belli yıllarda vergi beyannamesini bir kez daha inceleme imkânı sağlar. Böylece yükümlüler, daha önceki beyanlarda kaçırdığı vergiyi öderken, değişiklik yapma ayrıcalığına da sahip olurlar (Kaya, 2018: 88).

Yüksek vergi ahlakı ve vergi bilincine sahip olan bir mükellef, vergi affından sonra kendisini kandırılmış hissedebilir. Çünkü kendisi elde ettiği gelirin bir miktarını vergi olarak devlete öderken, vergi affından yararlanan başka bir mükellefi gördüğü zaman doğal olarak haksızlığa uğradığını düşünür ve vergiye karşı içsel motivasyonu düşer. Ayrıca, vergi affı, mükellefin yeni bir vergi affı çıkacağı yönünde bir beklenti içine girmesine ve bu yönde davranmasına neden olabilir. Kısaca vergi affından sonra, önceden dürüst olan mükelleflerin vergi dürüstlükleri azalır ve sonraki vergi affı için beklenti içine girebilirler (Torgler ve Schaltegger, 2005b).

Vergi afları gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler tarafından uygulanan yaygın bir araçtır. Ekonomik krizlerin ardından ortaya çıkan ödeme gücü zorluklarına karşın toplumsal barışı sağlamak ya da yapılacak kapsamlı bir reform ile birlikte yeni bir başlangıç yapmak adına vergi aflarının vergisel uyumu arttırıcı olduğu konusunda görüş birliği vardır. Fakat vergi aflarının siyasi propaganda aracı olarak kullanılması, vergi afları sonrası kapsamlı vergi reformlarının gerçekleştirilmesi, afların kısa vadeli gelir kaynağı olarak görülmesi ve sık sık başvuru bir araç olması durumunda vergiye uyumu olumsuz etkilemektedir (Aygün, 2012).

2.2.2.2.3. Vergi Sisteminin Karışıklığı ve Mevzuatın Sık Değiştirilmesi

Vergi mevzuatının sık sık değişmesi, mükellefler için, gelecekteki vergi kurallarının tahmin edilemez hale gelmesine neden olabilir. Bunun sonucu olarak mükellefler, sürekli olarak piyasadaki olanaklarını artıracak ya da vergi tabanını azaltarak veya arttırarak yeni vergi kaçırma yolları keşfetmeye çalışabilirler. Ancak, vergi kanunlarının uzun süreli olarak yürürlükte kalması uygulaması sonucunda, çıkar çatışmaları azalır. Ayrıca bu uygulama vergi mükelleflerinin üzerindeki etkilerinin belirsizliğini azaltır. Belirsizliğin azalması sonucunda, politik baskı gruplarının vergi sistemine tepkilerini belirlemelerine ve devletin uzun vadeli vergi uygulamaları yoluyla kendisini de bir bakıma reform yolunda çalışmalara zorlamaktadır (Vihanto, 2003).

Vergi kanunlarının karmaşıklığı doğru beyanda bulunmama sonucunu doğurabilir. Vergi yükümlüleri vergi kanunlarının karmaşık olduğu düşüncesindeyseler bu onların gönüllü uyum derecesini etkileyebilir ve kanunların karmaşıklığı denetmenler ve yargı organları için de zorluklara neden olur. Böyle bir durumda yetersiz ve bilgisiz denetmenlerin düşük beyanı ortaya çıkarmaları ve cezalandırmaları zorlaşır. Bunun vergi yükümlüsüne yansması ise bazı gönüllü uyum davranışlarının cezalandırılmaları ve indirimden yararlanması gereken yükümlülerin indirimden yararlanamamasıdır. Bu nedenle kanunlar öncelikle sade olmalı ve vergi sisteminde sürekli olarak değişiklik yapılmamalıdır (Çelikkaya, 2002).

Vergi psikolojisi açısından ise vergi mevzuatının daimiliği oldukça önemlidir. Vergi yapısının değiştiği dönemlerde, mükellefler mevzuattaki yeni düzenlemeler takip etmede ve uygulamada zorluk çekerler ve yeni vergilere hemen alışamazlar. Belli bir vergi çeşidi ve yöntemiyle ne kadar uzun süre yaşanırsa, bu vergi çeşidine o kadar alışılır. Yani uzun süre uygulanan bir vergi, vergi mükelleflerinin vergiye karşı olası tepkilerini azaltır (Şenyüz, 1995'ten aktaran: Kaya, 2018: 91).

2.2.2.2.4. Vergi Oranları

Devletin vergi gelirlerini arttırmak için başvurduğu yöntemlerden biri de vergi oranlarını arttırmaktır. Bu yöntem mükellefler tarafından istenmeyen bir

durumdur. Çünkü vergi oranlarının artması mükelleflerin kullanılabilir gelirin azalmasına ve vergi borçlarının artmasına neden olur (Kaya, 2018: 95).

Vergiye gönüllü uyumla ilgili çalışmalara bakıldığında vergi oranları ile vergiye gönüllü uyum arasında yakın bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmalar arasında, Arthur Laffer tarafından yapılan ve arz yönlü iktisadın en önemli dayanağını meydana getiren vergi oranları ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi gösteren çalışma oldukça önemlidir. Bu analiz çerçevesinde, vergi oranlarının belli bir orandan sonra vergi gelirlerini düşüreceği belirtilmektedir. Vergi oranları optimalin üzerine çıktığı zamanlarda vergi gelirleri azalmaya başlamaktadır. Çünkü insanlar çalışmak yerine vergisiz para kazanma yollarını ararlar. Vergi oranları artmaya başladığı zaman ekonomik faaliyetlerde azalma olmaz. Sadece yüksek vergi oranları kayıtlı olan ekonomiden kayıt dışılığa kayış söz konusu olmaktadır (Tuay ve Güvenç, 2007).

Mükelleflerin vergileme karşısındaki tutum ve davranışlarını etkileyen en önemli faktör, mükellefler üzerinde oluşan vergi yüküdür. Vergi yükünün belirleyicisi ise vergi oranlarıdır. Vergi oranları artış gösterdikçe yükümlülerin vergileme karşısındaki davranışları olumsuz anlamda değişecektir. Çünkü vergi oranlarının artmasıyla birlikte yükümlülerin ödeyeceği vergi miktarı ve dolayısıyla üstlenilen vergi yükü artacaktır. Vergi yükünün artması, kullanılabilir gelir oranını azaltmakta ve mükellef açısından tüketim ve tasarrufu azaltma anlamına gelir. Mükelleflerin bu azalmayı telafi edebilmesi için daha fazla çalışması gerekmekte ve psikolojik açıdan da hoşnutsuzluğa neden olmaktadır (Biberoğlu, 2006: 67).

2.2.2.2.5. Vergi Cezaları

Vergi cezaları, yükümlüler için caydırıcı bir nitelik taşımaktadır ve vergi kaçırma eğiliminden kaçınmayı da sağlar. Yükümlüler, eğer vergi suçu işlerlerse, vergi cezaları ile karşı karşıya kalacaklarını bilirler. Bu cezalar para cezaları olabileceği gibi hapis cezaları da olabilir. Cezalandırılmak istemeyen yükümlü, bu baskı ile vergisel yükümlülüklerini yerine getirmeyi tercih eder. Mükellefin cezalandırılabilmesi için, vergi suçunu işlemiş olması yeterli değildir. Vergi

suçunun mutlaka denetim ile ortaya çıkarılması ve yaptırımı olan ceza ile sonuçlandırılması gerekir (Kaya, 2018: 96).

Vergi cezaları, mükelleflerin vergilerini ödemelerini sağlayan etkin bir araçtır. Vergi cezaları, yerinde, gerekli miktarlarda ve zamanında uygulamaya konulmadığı takdirde etkin bir araç olmaktan çıkabilir ve mükelleflerin vergi kaçırmaları konusunda daha cesur davranabilmelerine neden olabilir (Kaynar, 2007: 51).

Vergi ahlakı ile vergi cezaları arasında yakın bir ilişki vardır. Vergi cezalarında, verginin ekonomik yönünden hareketle, ekonomik suça ekonomik ceza anlayışı yanında; kamusal yönünden hareketle ekonomik cezayla beraber hürriyeti bağlayıcı ceza anlayışı da uygulanabilmektedir. Vergi kaçakçılığı, yükümlünün özel işlerini yapmak ve vergi gizliliğine uymamak suçları, kamusal niteliğinden dolayı hürriyeti bağlayıcı ceza ile cezalandırılırken; kamusal niteliği az olan vergi ziyaı ve usulsüzlük suçları ekonomik ceza ile cezalandırılmaktadır (Demir, 2008: 89).

Vergi denetimlerinin sık olması, vergi kayıplarının önlenmesi için tek başına yeterli değildir. Vergi denetimlerine ek olarak vergi cezalarının da daha sık ve etkin olması gerekir ve yükümlülerin vergi kaçırma potansiyelleri azaltılmaya çalışılır. Denetim sıklığına ek olarak, vergi cezalarının da sık olması, mükelleflerin vergi kanunlarına aykırı bir işlemde bulunma olasılığını azaltıp, vergiye uyumlu mükellefler ortaya çıkmasına imkân sağlar (Başdağ, 2017: 74).

2.2.2.2.6. Vergi İdaresinin Etkinliği

Devlet vergileme sürecinde başarı elde etmek istiyorsa, vergi kanunlarında yapılan düzenlemeler kadar, mevcut kanunların da işlerliğini kontrol etmeli ve kanunun uygulanış şeklinin gereği gibi olması sağlanmalıdır. Yani iyi bir vergi mevzuatının olması yeterli olmamaktadır. Bu mevzuata işlerlik kazandıran vergi idarelerinin olması ve aktif şekilde faaliyette bulunması da gerekir. Sadece kanunlarda yazılmış olan ancak uygulamada yeri olmayan vergi kanunları, yükümlüler tarafından tepkiyle karşılanır ve vergiye karşı olumsuz tutum ve davranış içerisine girerler (Doğanyigit, 1993'ten aktaran: Başdağ, 2017: 80).

Vergi idaresi çalışanlarının mükellef odaklı çalışırken özellikle mükellefe içten ve samimi davranması, vergi ve vergi idaresine karşı önyargılı davranmasını engelleyecektir. Vergi dairesinin etkinliği yine yükümlüleri iyi bir şekilde takip etmesiyle de gerçekleşecektir. Mükellefin yakından takip edilmesi denetimin de etkinleşmesine neden olacaktır ve vergi kaybının da önüne geçilmiş olunacaktır (Aydemir, 2013: 44).

2.2.2.2.7. Vergi Denetimlerinin Etkinliği

Vergi cezalarının vergi kaçırmayı önleyecek özelliğe sahip olması mükelleflerin vergiye karşı göstermiş oldukları olumsuz davranışları engellemek için yeterli olmayabilir. Çünkü vergi cezalarının tek başına caydırıcılığı yoktur ve önemli olan bu cezaların uygulanmasıdır. Vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi ceza sisteminin caydırıcılığından ziyade vergi denetimi ile mümkün olabilir (Şahin, 2010: 29).

Devlet, vergi beyanını olduğundan düşük göstererek veya hiç vergi ödemeyerek vergi kaybına yol açan mükellefleri tespit etmek için vergi denetimleri yapar. Vergi denetiminde, denetimin etkin olması çok önemlidir. Çünkü etkin bir vergi denetimi, mükellefin hem yakalanma olasılığını artırdığı hem de mükelleflerin vergilemede adalet algılamasını olumlu anlamda etkilediği için yükümlü psikolojisini ve dolayısıyla da vergiye karşı davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedendir ki bir devletin vergilemeye ne kadar hâkim olduğu, mükelleflerin zihniyetini dikkate alan ve psikolojik şartları yerine getiren vergi denetim yönteminde en açık şekilde görülmektedir (Turhan, 1993'ten aktaran: Kaya, 2018: 93).

Vergi denetimlerinin etkin olması, yükümlülerin yakalanma oranlarının artmasına neden olur ve bu denetimler nedeniyle vergilemede adalet inancı da olumlu anlamda gelişecektir. Vergi denetimi, yükümlünün yakalanma riskinin yüksek olması dolayısıyla korkmasına ve üzerinde bir baskı oluşmasına neden olacak, bu korku ve baskı da vergi yükümlüsünü gerçek gelirleri üzerinden vergi vermeye zorlayacaktır (Püren, 2012: 45).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ BİLİNÇLERİNİN VE VERGİ ALGILARININ İNCELENMESİNE YÖNELİK ALAN ÇALIŞMASI

3.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Araştırmanın konusu, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin vergi algısı ve vergi bilinçlerinin incelenmesidir. Araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin vergi algısı ve vergi bilinçlerinin tespit edilerek, vergiye karşı bakış açıları, vergi görevlerini algılamaları, verginin ne düzeyde yük olduğu hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi, vergi idarelerine ilişkin görüşlerinin ne olduğu hakkındaki görüşlerini belirlemektir.

3.2. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma için kullanılan hipotezler aşağıda belirtilmiştir:

H1: Üniversite öğrencilerinin vergi algısı ve bilincine yönelik görüşleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir.

H2: Üniversite öğrencilerinin vergi algısı ve bilincine yönelik görüşleri yaşlarına göre farklılık göstermektedir.

H3: Üniversite öğrencilerinin vergi algısı ve bilincine yönelik görüşleri aylık gelirlerine göre farklılık göstermektedir.

H4: Üniversite öğrencilerinin vergi algısı ve bilincine yönelik görüşleri eğitim gördükleri bölüme göre farklılık göstermektedir.

3.3. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada, veri toplama aracı olan ankette yer alan ifadelerin araştırmanın amacına uygun olduğu, örnekleme yer alan üniversite öğrencilerinin evreni temsil etmede yeterli olduğu ve araştırma için uygulanan

ankete katılan üniversite öğrencilerinin veri toplama aracındaki ifadelerle belirttikleri görüş ve ifadelerin doğru, samimi ve içten olduğu varsayılmaktadır.

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, veri toplamada kullanılan ankette yer alan ifadeler, bu ifadelerle görüşlerini bildiren örnekleme de yer alan 2018-2019 Eğitim ve Öğretim yılında öğrenim gören üniversite öğrencileri ile sınırlıdır.

3.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada yöntem olarak anket kullanılmıştır. Ankette ilgili literatürde yer alan genel kabul görmüş soru formları kullanılmıştır. İlgili form ekte yer almaktadır. Soru formları üniversite öğrencilerine uygulanmıştır.

3.5.1. Araştırmanın Anakütleye ve Örnekleme

Araştırmanın anakütlesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, İktisat, Uluslararası İlişkiler, Sosyal Hizmet ve Maliye bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise belirtilen anakütleden tabakalı örnekleme yöntemi ile oluşturulmuştur. Tabakalı örneklemede kitle, her bir örnekleme birimi yalnız bir tabakaya ait olacak ve hiçbir örnekleme birimi açıkta kalmayacak biçimde tabakalara bölünür ve katılımcılar her bir tabaka için birbirlerinden bağımsız bir şekilde ayrı ayrı belirlenir (Şenol, 2012: 251). Kullanılan bu yöntemde oluşturulan örneklemin en az 418 anketten oluşması gerektiğine karar verilmiştir. Olası veri eksikliği düşünülerek 426 öğrenciye anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

3.5.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Anket formunun ilk bölümünde öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin sorulara yer verilmiş olup cinsiyet, medeni durum, yaş, gelir ve bölüm bilgileri sorgulanmıştır.

Anket formunun ikinci bölümünde Çelebi (2016) tarafından geliştirilen “Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeği” yer almaktadır. Ölçek 5’li likert tipinde (1: kesinlikle katılıyorum, 5: kesinlikle katılmıyorum) 37 madde olarak hazırlanmış güvenilirlik geçerlik çalışması sonrası 18 madde ve 5 boyut olarak yapılandırılmıştır. Çelebi (2016) çalışmasında örneklem serbest muhasebeci ve mali müşavirler olmakla birlikte bu çalışmada üniversite öğrencilerinin örneklemini oluşturması nedeniyle güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları ile ölçek yeniden yapılandırılmıştır. Ölçek ve alt boyutlarda alt boyutlarda yüksek puan vergi bilinci ve algısının yüksek düzeyde olumlu olduğunu ifade etmektedir.

3.6. Araştırma Bulguları ve Bulguların Değerlendirilmesi

Bu bölümde araştırmanın analizleri yapılmıştır. İlk olarak öğrencilerin demografik bilgileri frekans ve yüzde tablosu olarak gösterilmiştir. İkinci olarak ölçek ifadelerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Daha sonra ise güvenilirlik ve geçerlilik analizleri yapılmıştır. Ölçek veri dağılımları yapısının tespiti için normallik testi uygulanmıştır. Ölçek puanlarının normallik sınamasında Çarpıklık (Skewness) katsayısı kullanılmıştır. Sürekli bir değişkenden elde edilen puanların normal dağılım özelliğinde kullanılan çarpıklık katsayısının (Skewness) ± 1 sınırları içinde kalması puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanabilir (Büyüköztürk, 2011: 40). Yapılan normallik sınamasında ölçek ve alt boyut puanlarının normal dağılım gösterdiği tespit edildiğinden puanların cinsiyet ve medeni durum değişkenlerine göre karşılaştırılmasında bağımsız iki örneklem t testinden; yaş, gelir düzeyi ve bölüm değişkenlerine göre karşılaştırılmasında ANOVA testinden yararlanılmıştır. ANOVA testinde anlamlı farklılık görüldüğünde farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD post hoc testi kullanılmıştır. Ölçek puanları arasındaki ilişki analizinde Pearson korelasyon tekniği kullanılmıştır. Analizlerde güven aralığı %95 (anlamlılık düzeyi 0,05 $p < 0,05$) olarak belirlenmiştir. Son olarak da araştırmanın hipotezlerinin incelenmesi için analizler yapılmış ve sonuçlara yer verilmiştir.

3.6.1. Demografik Bulgular

Tablo 1’te öğrencilerin demografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 1

Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Demografik Değişken	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kadın	242	56,8
	Erkek	184	43,2
	Toplam	426	100,0
Yaş	18-20 yaş	104	24,4
	21-23 yaş	273	64,1
	24 yaş ve üstü	49	11,5
	Toplam	426	100,0
Aylık geliri	400TL ve altı	59	13,8
	401-500TL	111	26,1
	501-1000TL	164	38,5
	1000TL üstü	92	21,6
	Toplam	426	100,0
Bölüm	İşletme	155	36,4
	SBKY	61	14,3
	İktisat	133	31,2
	Uluslararası İlişkiler	14	3,3
	Sosyal Hizmetler	51	12,0
	Maliye	12	2,8
	Toplam	426	100,0

Tablo 1’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan 426 üniversite öğrencisinin %56,8’i kadın, %43,2’si erkektir. Öğrencilerin %24,4’ü 18-20 yaş, %64,1’i 21-23 yaş arasında, %11,5’i 24 yaş ve üstüdür. Öğrencilerin %13,8’inin aylık geliri 400TL ve altı, %26,1’inin 401-500TL, %38,5’inin 501-1000TL arası, %21,6’sının 1001TL ve üstüdür. Öğrencilerin %36,4’ü işletme, %17,6’sı siyaset bilimi ve kamu yönetimi, %31,2’si iktisat, %3,3’ü uluslararası ilişkiler, %12’si sosyal hizmetler, %2,8’i maliye bölümünde öğrenim görmektedir.

3.6.2. Ölçek İfadelerine İlişkin Bulgular

Tablo 2’de vergi bilinci ve algısına ilişkin ifadeler verilen cevapların ortalama ve standart sapma puanlarına yer verilmiştir.

Tablo 2

Vergi Bilinci ve Algısına İlişkin Görüşlere Ait Ortalama ve Standart Sapma

İfadeler	$\bar{X}$	SS
S1. Vergi, zorunlu bir ödemedir.	4,19	0,71
S2. Vergi, kamu hizmetlerinin karşılığıdır.	4,05	0,76
S3. Vergi, mükelleflere yüklenen bir yüküdür.	3,80	0,90
S4. Vergi, vatandaşlık görevleri arasında yer almaktadır.	4,15	0,70
S5. Vergi yükünü en çok gelir vergisi öderken hissediyorum.	3,33	0,95
S6. Vergi yükünü en çok KDV ve ÖTV'yi öderken hissediyorum.	3,99	0,86
S7. Vergi yükünü en çok servet üzerinden (VİV, MTV, EV) alınan vergileri öderken hissediyorum.	3,04	1,02
S8. Vatandaş olarak vergi verdiğim için gurur duyuyorum.	3,58	0,99
S9. Vergi bilincinin oluşmasında ailedeki eğitim daha önemlidir.	3,54	1,04
S10. Demokrasi ve vergiye gönüllü uyum doğru orantılıdır.	3,41	1,02
S11. Ödediğim verginin nereye, nasıl harcandığını oy sandığında sorgularım.	3,75	1,13
S12. Desteklediğim siyasi parti iktidara gelirse vergiye daha sempatik bakarım.	2,78	1,25
S13. Aldığım kamu hizmeti ile ödediğim vergiyi kıyaslarım.	4,04	0,96
S14. Ödediğim vergi ülkenin ihtiyaç duyulan alanlarına harcanmaktadır.	3,41	1,02
S15. Ödediğim vergi ile devletten sağladığım hizmet arasında doğru orantı vardır.	3,24	1,01
S16. Diğer mükelleflerin vergi kaçırması benim vergiye karşı bakış açımı olumsuz etkilemektedir.	3,76	1,15
S17. Ödenmeyen vergiler kamu hizmetlerini azaltmaktadır.	3,61	1,00
S18. Vergi mevzuatı anlaşılır bir biçimde hazırlanmıştır.	3,17	0,98
S19. Vergi yasalarında sık sık değişiklik yapılması vergi bilincini olumsuz etkilemektedir.	3,65	1,00
S20. Değişen vergi yasalarını internetten takip ederek öğreniyorum.	3,12	1,14
S21. Değişen vergi yasalarını resmi gazeteden takip ederek öğreniyorum.	2,69	1,12
S22. Devlet adil bir vergileme sistemi uygulamaktadır.	2,81	1,13
S23. Vergi oranlarının düşürülmesi vergi gelirlerini artırır.	3,40	0,96
S24. Vergi oranlarının yüksek olması vergi kaçakçılığını artırır.	3,96	0,93
S25. Vergi afları ile dürüst mükellefler cezalandırılmaktadır.	3,66	0,93
S26. Vergi afları, vergi ödevlerinin yerine getirilmesini aksatmaktadır.	3,60	0,92
S27. Vergi aflarının daha sık yapılması gerekmektedir.	3,50	0,93
S28. Vergi cezaları yeterlidir.	2,96	1,13
S29. Vergi üzerinde uzlaşma yoluna gidilmesi, vergi cezalarında etkinliği azaltır.	3,47	0,90
S30. Vergi denetimleri yeterlidir.	2,70	1,12
S31. Vergi denetimleri, vergi gelirlerini artırır.	3,62	0,96
S32. Alışverişte aldığımız fiş veya faturaların ülke ekonomisine katkısı vardır.	3,72	0,91
S33. Vergi idaresindeki çalışan sayısı yetersizdir.	3,10	0,92
S34. Vergi idaresi çalışanlarının daha nitelikli olması gerekmektedir.	3,78	0,99
S35. Vergi idaresi çalışanlarının maaşlarının artırılması ile mükellefe karşı davranışları doğru orantılıdır.	3,05	0,99
S36. Vergi idaresinde çalışanların mükellefe olan davranışları idealdir.	3,07	0,95
S37. Mükelleflerin savaş, salgın hastalıklar vb. gibi durumlarda vergi uyumları daha fazla olacaktır.	3,24	1,00

Tablo 2’ye göre araştırmaya katılan öğrencilerin ölçek ifadelerine verilen cevaplar neticesinde en yüksek düzeyde “Vergi, zorunlu bir ödemedir” (Ort: 4,19) ve “Vergi, vatandaşlık görevleri arasında yer almaktadır.” (Ort: 4,15) ifadelerine katıldıkları görülmektedir. Bununla birlikte “Vergi, kamu hizmetlerinin karşılığıdır” (Ort: 4,05) ve “Aldığım kamu hizmeti ile ödediğim vergiyi kıyaslarım” (Ort: 4,04) ifadelerine katılım düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3’te ölçek ve alt boyutlarının ortalama, standart sapma ve çarpıklık (Skewness) bilgilerinden oluşan betimsel istatistiklerine yer verilmiştir.

Tablo 3’e bakıldığında; vergi bilinci ve algısı ölçek puanına (3,69±0,48) göre araştırmaya katılan öğrencilerin vergi bilincinin “yüksek düzeyde” olduğu tespit edilmiştir. Alt boyutlar incelendiğinde en yüksek vergi sorumluluğu algısına ilişkin olduğu görülmektedir (5-1=4; 4/5=0,80; 1,00-1,80: çok düşük; 1,81-2,60: düşük; 2,61-3,40: orta; 3,41-4,20: yüksek; 4,21-5,0).

Tablo 3

Ölçek ve Alt Boyutlarının Betimsel İstatistikleri

Ölçek ve Alt Boyut	n	Min.	Maks.	$\bar{X}$	SS	Skewness
Vergi Sorumluluğu Algısı	426	1,00	5,00	4,13	0,59	-0,82
Vergi Bilinci	426	1,00	5,00	3,51	0,79	-0,20
Vergi Sistemi Algısı	426	1,00	5,00	3,85	0,70	-0,77
Verginin Amacına İlişkin Algı	426	1,00	5,00	3,32	0,92	-0,34
Vergi Af ve Ceza Algısı	426	1,00	5,00	3,63	0,78	-0,28
Vergi Bilinci ve Algısı	426	1,37	5,00	3,69	0,48	-0,27

3.6.3. Güvenilirlik ve Geçerlilik Analizleri

Veriler, SPSS (Statistical Package Program for Social Science) 16.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bu çalışmada ölçeklerin geçerlilik çalışmaları kapsamında açıklayıcı faktör analizi; güvenilirlik çalışması kapsamında madde analizi (madde toplam korelasyonu ve Cronbach Alpha) yöntemleri kullanılmıştır.

Açıklayıcı faktör analizi birbiriyle ilişkili çok sayıda değişkeni bir araya getirerek, kavramsal olarak anlamlı daha az sayıda yeni değişkenler bulmayı, keşfetmeyi amaçlayan çok değişkenli bir istatistik olarak tanımlanabilir (Çokluk,

Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010: 177). Açıklayıcı faktör analizinde, değişkenler arasındaki ilişkilerden hareketle faktör bulmaya yönelik bir işlem gerçekleştirilir. Maddelerin ait oldukları faktördeki yük değerleri, diğer faktördeki yük değerleri ve birden fazla faktördeki yükler arasındaki fark incelenir. Faktör analizinde aynı yapıyı ölçmeyen maddelerin ayıklanmasına faktör yük değerlerinin yüksek olmasına (0,45 ya da daha yüksek olması iyi bir ölçü olmakla birlikte bu oran 0,30'a kadar indirilebilir) ve maddelerin tek bir faktörde yüksek yük değerine, diğer faktörlerde düşük yük değerine sahip olmasına (her maddenin en yüksek faktör yüküne sahip olduğu faktör dışındaki faktörlerle faktör yük farkının en az 0,10 olmasına) dikkat edilmelidir (Büyüköztürk, 2011: 140).

Madde analizi yöntemlerinden Cronbach Alpha tekniği test puanları arasındaki tutarlılığı incelemek amacıyla kullanılır. Diğer bir madde analizi yöntemi olan madde toplam korelasyonu test maddelerinden alınan puanlar ile testin toplam puanı arasındaki ilişkiyi açıklamak amacıyla kullanılır ve her iki test ölçme aracındaki maddelerin benzer davranışları örneklediğini ve testin iç tutarlılığının yüksek olduğunu gösterir. Genel olarak madde toplam korelasyonu 0,30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri iyi derecede ayırt ettiği; 0,20-0,30 arasında kalan maddelerin gerektiğinde teste alınabileceği söylenebilir. Cronbach Alpha iç tutarlılığı göstermekte olup genellikle 0,70'in üzerinde olması beklenir (Büyüköztürk, 2011: 140).

Tablo 4'te verilerin güvenilirlik analizi sonuçları gösterilmektedir. Analiz sonuçlarına göre vergi bilinci ve vergi algısı ölçeğinin Cronbach Alpha katsayısı 0,77; alt boyutların Cronbach Alpha katsayılarının 0,76; 0,67; 0,64; 0,79 ve 0,60 düzeyinde olduğu ve ölçekteki tüm maddeler için madde-toplam korelasyonunun 0,20'den yüksek (0,22 ile 0,52 Aralığında) olduğu tespit edilmiştir. Geçerlilik ve güvenilirlik analizleri sonuçlarına göre vergi bilinci ve algısı ölçeğinin 14 madde ve 5 boyutlu yapısı ile güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4

Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeği Güvenirlik Analizi Sonuçları

Madde ve Boyut	R	α (0,77)
<i>F1: Vergi Sorumluluğu Algısı</i>		0,76
S1	0,51	
S2	0,52	
S4	0,52	
<i>F2: Vergi Bilinci</i>		0,67
S8	0,43	
S9	0,39	
S10	0,41	
<i>F3: Vergi Sistemi Algısı</i>		0,64
S13	0,35	
S16	0,22	
S19	0,25	
S24		
<i>F4: Verginin Amacına İlişkin Algı</i>		0,79
S14	0,38	
S15	0,36	
<i>F5: Vergi Af ve Ceza Algısı</i>		0,60
S25	0,34	
S26	0,45	
r: Madde Toplam Korelasyonu		

3.6.3.1. Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeğinin Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Vergi bilinci ve vergi algısı ölçeğinin açıklayıcı faktör analizinde KMO 0,80; Bartlett's küresellik testi anlamlılık düzeyi ise $p < 0,01$ olarak tespit edildiğinden 426 örneklemin açıklayıcı faktör analizi için yeterli olduğu gözlenmiştir. Açıklayıcı faktör analizi ilk sonuçları Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5

Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi İlk Sonuçları

Madde ve Boyut	F1	F2	F3	F4	F5
F1: Vergi Sorumluluğu Algısı					
S1	0,63	0,31	0,11	0,09	0,04
S2	0,60	0,25	0,05	0,17	0,09
S3	0,30	0,23	0,03	0,07	0,05
S4	0,67	0,11	0,04	0,12	0,09
S5	0,06	0,43	0,09	0,03	0,11
S6	0,21	0,36	0,11	0,02	0,08
S7	0,10	0,28	0,02	0,01	0,02
F2: Vergi Bilinci					
S8	0,12	0,15	0,63	0,13	0,17
S9	0,16	0,03	0,46	0,05	0,12
S10	0,27	0,01	0,42	0,08	0,13
S12	0,34	0,04	0,07	0,06	0,01
S32	0,20	0,16	0,19	0,05	0,17
F3: Vergi Sistemi Algısı					
S11	0,22	0,30	0,05	0,12	0,06
S13	0,23	0,47	0,06	0,11	0,22
S16	0,05	0,52	0,14	0,02	0,08
S18	0,14	0,04	0,29	0,26	0,09
S19	0,04	0,57	0,06	0,03	0,03
S20	0,04	0,08	0,27	0,02	0,03
S21	0,06	0,06	0,32	0,04	0,03
S22	0,10	0,19	0,41	0,41	0,01
S23	0,17	0,23	0,35	0,13	0,06
S24	0,18	0,42	0,01	0,01	0,27
F4: Verginin Amacına İlişkin Algı					
S14	0,31	0,06	0,26	0,73	0,04
S15	0,26	0,00	0,31	0,66	0,03
S17	0,23	0,29	0,05	0,15	0,29
F5: Vergi Af ve Ceza Algısı					
S25	0,17	0,31	0,03	0,15	0,53
S26	0,18	0,30	0,02	0,05	0,46
S27	0,12	0,13	0,21	0,09	0,06
S28	0,03	0,02	0,45	0,14	0,13
S29	0,10	0,02	0,29	0,05	0,27
S30	0,06	0,13	0,47	0,16	0,01
S31	0,23	0,17	0,13	0,08	0,19
S33	0,07	0,25	0,07	0,15	0,08
S34	0,23	0,36	0,03	0,03	0,10
S35	0,12	0,12	0,46	0,02	0,07
S36	0,01	0,09	0,52	0,23	0,06
S37	0,11	0,27	0,40	0,17	0,02
Özdeğer	5,35	3,53	2,11	1,54	1,41
Varyans (%)	7,65	6,66	6,17	4,22	3,55
Toplam Varyans (%)	28,25				

Elde edilen ilk sonuçlara göre ölçekte yer alan 37 maddenin açıkladığı toplam varyansın oldukça düşük (%28,25) düzeyinde olduğu; 23 maddenin faktör yükünün veya ait olduğu boyuttaki faktör yükünün çok düşük (<0,40) olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu maddeler çıkarılarak faktör analizi tekrarlanmış ve Tablo 6'daki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 6

Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Madde ve Boyut	F1	F2	F3	F4	F5
F1: Vergi Sorumluluğu Algısı					
S1	0,81				
S2	0,80				
S4	0,70				
F2: Vergi Bilinci					
S8		0,64			
S9		0,81			
S10		0,71			
F3: Vergi Sistemi Algısı					
S13			0,55		
S16			0,70		
S19			0,79		
S24			0,60		
F4: Verginin Amacına İlişkin Algı					
S14				0,84	
S15				0,88	
F5: Vergi Af ve Ceza Algısı					
S25					0,78
S26					0,83
Özdeğer	3,81	2,12	1,13	1,07	1,00
Varyans (%)	15,43	13,77	13,05	12,10	10,50
Toplam Varyans (%)	64,85				

Tablo 6 incelendiğinde; ölçekten sorunlu maddelerin çıkarılması sonrasında tekrarlanan açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre, kalan 14 maddenin açıkladığı toplam varyansın (%64,85), başlangıçtaki 37 maddeli yapının açıkladığı toplam varyansa göre (%28,25) düşmediği aksine oldukça yükseldiği ve yeterli düzeye ulaştığı tespit edilmiştir. Son açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ölçekte kalan 14 maddenin ait oldukları faktörlerde yüksek, diğer faktörlerde düşük faktör yüklerine sahip oldukları; faktör yüklerinin 0,55 ile 0,88 aralığında

olduğu tespit edilmiştir. Faktörlerin açıkladıkları varyanslar sırasıyla %15,43; %13,77; %13,05; %12,10; %10,50 olmak üzere açıklanan toplam varyansın %64,85 düzeyine ulaştığı tespit edilmiştir.

3.6.4. Hipotez Analizleri

Araştırma modelinde bulunan hipotezlerin geçerli olup olmadığını ortaya koyabilmek için bağımsız iki örneklem t testi ve ANOVA testi kullanılmıştır.

3.6.4.1. Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Cinsiyete Göre Farklılık Analizi

Tablo 7

Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına Ait t Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiye t	n	$\bar{X}$	SS	t	p
Vergi Sorumluluğu Algısı	Kadın	242	4,12	0,56	-0,38	0,707
	Erkek	184	4,14	0,63		
Vergi Bilinci	Kadın	242	3,47	0,78	-1,18	0,240
	Erkek	184	3,56	0,79		
Vergi Sistemi Algısı	Kadın	242	3,82	0,66	-1,10	0,270
	Erkek	184	3,89	0,76		
Verginin Amacına İlişkin Algı	Kadın	242	3,32	0,91	-0,20	0,841
	Erkek	184	3,33	0,94		
Vergi Af ve Ceza Algısı	Kadın	242	3,62	0,74	-0,49	0,627
	Erkek	184	3,65	0,83		
Vergi Bilinci ve Algısı	Kadın	242	3,67	0,46	-1,03	0,304
	Erkek	184	3,72	0,51		

Tablo 7’de vergi algısı ve bilincine yönelik ölçek ve alt boyut puanlarının öğrencilerin cinsiyetine göre karşılaştırılmasına ait bağımsız iki örneklem t testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Vergi bilinci ve algısı puanlarının öğrencilerin cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

3.6.4.2. Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Yaş Gruplarına Göre Farklılık Analizi

Tablo 8

Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılmasına Ait ANOVA Testi Sonuçları

Alt Boyut	Yaş Grupları	n	$\bar{X}$	SS	F	p
Vergi Sorumluluğu Algısı	A-18-20 yaş	104	4,10	0,45	0,23	0,794
	B-21-23 yaş	273	4,14	0,64		
	C-24 yaş ve üstü	49	4,16	0,61		
Vergi Bilinci	A-18-20 yaş	104	3,47	0,64	0,62	0,538
	B-21-23 yaş	273	3,54	0,80		
	C-24 yaş ve üstü	49	3,43	0,96		
Vergi Sistemi Algısı	A-18-20 yaş	104	3,90	0,74	0,36	0,696
	B-21-23 yaş	273	3,83	0,69		
	C-24 yaş ve üstü	49	3,85	0,72		
Verginin Amacına İlişkin Algı	A-18-20 yaş	104	3,32	0,80	1,54	0,216
	B-21-23 yaş	273	3,36	0,97		
	C-24 yaş ve üstü	49	3,11	0,86		
Vergi Af ve Ceza Algısı	A-18-20 yaş	104	3,64	0,72	0,01	0,992
	B-21-23 yaş	273	3,63	0,79		
	C-24 yaş ve üstü	49	3,62	0,82		
Vergi Bilinci ve Algısı	A-18-20 yaş	104	3,69	0,40	0,40	0,672
	B-21-23 yaş	273	3,70	0,51		
	C-24 yaş ve üstü	49	3,63	0,52		

Tablo 8’de vergi algısı ve bilincine yönelik ölçek ve alt boyut puanlarının öğrencilerin yaş gruplarına göre karşılaştırmasına ait ANOVA testi sonuçlarına yer verilmiştir. Vergi bilinci ve algısı puanlarının öğrencilerin yaşına göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

3.6.4.3. Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Aylık Gelire Göre Farklılık Analizi

Tablo 9’da vergi algısı ve bilincine yönelik ölçek ve alt boyut puanlarının öğrencilerin aylık gelirine göre karşılaştırmasına ait ANOVA testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 9

Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Aylık Gelire Göre Karşılaştırılmasına Ait ANOVA Testi Sonuçları

Alt Boyut	Aylık Geliri	n	$\bar{X}$	SS	F	p	Anlamlı Fark
Vergi Sorumluluğu Algısı	A-400TL ve altı	59	4,07	0,58	3,82	0,010	D>A,B
	B-401-500TL	111	4,00	0,55			
	C-501-1000TL	164	4,17	0,59			
	D-1000TL üstü	92	4,26	0,64			
Vergi Bilinci	A-400TL ve altı	59	3,38	0,82	1,36	0,253	
	B-401-500TL	111	3,46	0,67			
	C-501-1000TL	164	3,53	0,81			
	D-1000TL üstü	92	3,62	0,85			
Vergi Algısı Sistemi	A-400TL ve altı	59	3,90	0,60	2,27	0,080	
	B-401-500TL	111	3,74	0,76			
	C-501-1000TL	164	3,83	0,71			
	D-1000TL üstü	92	3,99	0,66			
Verginin Amacına İlişkin Algı	A-400TL ve altı	59	3,40	0,83	0,47	0,704	
	B-401-500TL	111	3,24	0,93			
	C-501-1000TL	164	3,33	0,97			
	D-1000TL üstü	92	3,36	0,90			
Vergi Af ve Ceza Algısı	A-400TL ve altı	59	3,59	0,63	0,55	0,647	
	B-401-500TL	111	3,63	0,76			
	C-501-1000TL	164	3,60	0,81			
	D-1000TL üstü	92	3,72	0,84			
Vergi Bilinci ve Algısı	A-400TL ve altı	59	3,67	0,42	2,62	0,025	D>A,B
	B-401-500TL	111	3,61	0,50			
	C-501-1000TL	164	3,69	0,49			
	D-1000TL üstü	92	3,79	0,49			

Tablo 9’da vergi algısı ve bilincine yönelik ölçek ve alt boyut puanlarının öğrencilerin aylık gelirine göre karşılaştırılmasına ait ANOVA testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 9’da vergi sorumluluğu algısı ($F=3,82$; $p<0,05$) ve vergi bilinci ve algısı ($F=2,62$; $p<0,05$) puanlarının aylık gelire göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Tablo 10

Aylık Gelir Durumuna Göre Post Hoc Testi

			Ortalamalar Farkı	Standart Hata	P
Vergi Sorumluluğu Algısı	400 ve altı	401-500	,07080	,09490	,456
		501-1000	-,10497	,08942	,241
		1001 ve üzeri	-,18945	,09824	,054
	401-500	401-500	-,07080	,09490	,456
		501-1000	-,17577*	,07240	,016
		1001 ve üzeri	-,26025*	,08305	,002
	501-1000	401-500	,10497	,08942	,241
		501-1000	,17577*	,07240	,016
		1001 ve üzeri	-,08448	,07672	,271
	1001 ve üzeri	401-500	,18945	,09824	,054
		501-1000	,26025*	,08305	,002
		1001 ve üzeri	,08448	,07672	,271
Vergi Bilinci	400 ve altı	401-500	-,07793	,12661	,539
		501-1000	-,15399	,11930	,197
		1001 ve üzeri	-,24103	,13107	,067
	401-500	400 ve altı	,07793	,12661	,539
		501-1000	-,07606	,09659	,431
		1001 ve üzeri	-,16311	,11080	,142
	501-1000	400 ve altı	,15399	,11930	,192
		401-500	,07606	,09659	,431
		1001 ve üzeri	,08704	,10236	,396
	1001 ve üzeri	400 ve altı	,24103	,13107	,067
		401-500	,16311	,11080	,142
		501-1000	,08704	,10236	,396
Vergi Sistemi Algısı	400 ve altı	401-500	,15506	,11269	,170
		501-1000	,07056	,10618	,507
		1001 ve üzeri	-,09354	,11666	,423
	401-500	400 ve altı	-,15506	,11269	,170
		501-1000	-,08450	,08597	,326
		1001 ve üzeri	-,24860*	,09862	,012
	501-1000	400 ve altı	-,07056	,10618	,507
		401-500	,08450	,08597	,326
		1001 ve üzeri	-,16410	,09111	,072
	1001 ve üzeri	400 ve altı	,09354	,11666	,423
		401-500	,24860*	,09862	,012
		501-1000	,16410	,09111	,072
Verginin Amacına İlişkin Algı	400 ve altı	401-500	,15506	,14883	,298
		501-1000	,06904	,14023	,623
		1001 ve üzeri	,03417	,15407	,825
	401-500	400 ve altı	-,15506	,14883	,298
		501-1000	-,08603	,11354	,449
		1001 ve üzeri	-,12089	,13024	,354
	501-1000	400 ve altı	-,06904	,14023	,623
		401-500	,08603	,11354	,449
		1001 ve üzeri	-,03486	,12032	,772
	1001 ve üzeri	400 ve altı	-,03417	,15407	,825
		401-500	,12089	,13024	,354
		501-1000	,03486	,12032	,772

Tablo 10 (Devam)

Aylık Gelir Durumuna Göre Post Hoc Testi

Vergi Af ve Ceza Algısı	400 ve altı	401-500	-0,03741	,12570	,766
		501-1000	-,00739	,11844	,950
		1001 ve üzeri	-,12961	,13013	,320
	401-500	400 ve altı	,03741	,12570	,766
		501-1000	,03002	,09589	,754
		1001 ve üzeri	-,09220	,11000	,402
	501-1000	400 ve altı	,00739	,11844	,950
		401-500	-,03002	,09589	,754
		1001 ve üzeri	-,12222	,10162	,230
	1001 ve üzeri	400 ve altı	,12961	,13013	,320
		401-500	,09220	,11000	,402
		501-1000	,12222	,10162	,230
Vergi Bilinci Ve Algısı	400 ve altı	401-500	,05312	,07753	,494
		501-1000	-,02535	,07306	,729
		1001 ve üzeri	-,12389	,08026	,123
	401-500	400 ve altı	-,05312	,07753	,494
		501-1000	-,07847	,05915	,185
		1001 ve üzeri	-,17701*	,06785	,009
	501-1000	400 ve altı	,02535	,07306	,729
		401-500	,07847	,05915	,185
		1001 ve üzeri	-,09854	,06268	,117
	1001 ve üzeri	400 ve altı	,12389	,08026	,123
		401-500	,17701*	,06785	,009
		501-1000	,09854	,06268	,117

Tablo 10’da farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD post hoc testi sonuçlarına göre aylık geliri 1000TL ve üstü olan öğrencilerin vergi sorumluluğu algısı ve vergi bilinci ve algısı puanları, aylık geliri 500TL altı olan öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir.

3.6.4.4. Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Bölüme Göre Farklılık Analizi

Tablo 11’de vergi algısı ve bilincine yönelik ölçek ve alt boyut puanlarının öğrencilerin okuduğu bölüme göre karşılaştırmasına ait ANOVA testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 11

Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Bölüme Göre Karşılaştırılmasına Ait ANOVA Testi Sonuçları

Alt Boyut	Bölüm	n	$\bar{X}$	SS	F	p	Anlamlı Fark
Vergi Sorumluluğu Algısı	A-İşletme	155	4,17	0,66	0,98	0,431	
	B-SBKY	61	4,14	0,53			
	C-İktisat	133	4,07	0,58			
	D-Uluslararası İlişkiler	14	4,14	0,53			
	E-Sosyal Hizmetler	51	4,08	0,57			
	F-Maliye	12	4,39	0,47			
Vergi Bilinci	A-İşletme	155	3,60	0,87	1,38	0,230	
	B-SBKY	61	3,50	0,75			
	C-İktisat	133	3,47	0,73			
	D-Uluslararası İlişkiler	14	3,40	0,78			
	E-Sosyal Hizmetler	51	3,33	0,71			
	F-Maliye	12	3,81	0,63			
Vergi Sistemi Algısı	A-İşletme	155	3,92	0,64	2,42	0,035	A,E,F>C
	B-SBKY	61	3,79	0,66			
	C-İktisat	133	3,71	0,78			
	D-Uluslararası İlişkiler	14	4,04	0,72			
	E-Sosyal Hizmetler	51	3,98	0,71			
	F-Maliye	12	4,13	0,52			
Verginin Amacına İlişkin Algı	A-İşletme	155	3,30	0,98	2,33	0,041	F>A,B,C,D,E
	B-SBKY	61	3,30	0,93			
	C-İktisat	133	3,25	0,93			
	D-Uluslararası İlişkiler	14	3,32	0,67			
	E-Sosyal Hizmetler	51	3,41	0,73			
	F-Maliye	12	4,17	0,65			
Vergi Af ve Ceza Algısı	A-İşletme	155	3,78	0,73	3,14	0,008	A>B,C F>B,C,D
	B-SBKY	61	3,52	0,80			
	C-İktisat	133	3,50	0,81			
	D-Uluslararası İlişkiler	14	3,43	0,65			
	E-Sosyal Hizmetler	51	3,63	0,84			
	F-Maliye	12	4,04	0,26			
Vergi Bilinci ve Algısı	A-İşletme	155	3,76	0,52	3,48	0,004	F>A,B,C,D,E
	B-SBKY	61	3,65	0,42			
	C-İktisat	133	3,60	0,48			
	D-Uluslararası İlişkiler	14	3,67	0,38			
	E-Sosyal Hizmetler	51	3,69	0,46			
	F-Maliye	12	4,11	0,23			

Tablo 11'e göre; vergi sistemi algısı ($F=2,42$; $p<0,05$), verginin amacına ilişkin algı ($F=2,33$; $p<0,05$), vergi af ve ceza algısı ($F=3,14$; $p<0,05$), vergi bilinci ve algısı ($F=3,48$; $p<0,05$) puanlarının öğrencilerin okuduğu bölüme göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Tablo 12

Bölüme Göre Post Hoc Testi

	Bölüm		Ortalamalar Farkı	Standart Hata	P
Vergi Sorumluluğu Algısı	İşletme	SBKY	,03212	,08992	,721
		İktisat	,10402	,07032	,140
		Uluslararası İlişkiler	,03134	,16603	,850
		Sosyal Hizmet	,09576	,09604	,319
		Maliye	-,21470	,17827	,229
	SBKY	İşletme	-,03212	,08992	,721
		İktisat	,07190	,09200	,435
		Uluslararası İlişkiler	-,00078	,17631	,996
		Sosyal Hizmet	,06365	,11288	,573
		Maliye	-,24681	,18788	,190
	İktisat	İşletme	-,10402	,07032	,140
		SBKY	-,07190	,09200	,435
		Uluslararası İlişkiler	-,07268	,16717	,664
		Sosyal Hizmet	-,00826	,09799	,933
		Maliye	-,31871	,17933	,076
	Uluslararası İlişkiler	İşletme	-,03134	,16603	,850
		SBKY	,00078	,17631	,996
		İktisat	,07268	,16717	,664
		Sosyal Hizmet	,06443	,17951	,720
		Maliye	-,24603	,23405	,294
	Sosyal Hizmet	İşletme	-,09576	,09604	,319
		SBKY	-,06365	,11288	,573
		İktisat	,00826	,09799	,933
		Uluslararası İlişkiler	-,066443	,17951	,720
		Maliye	-,31046	,19088	,105
	Maliye	İşletme	,21470	,17827	,229
		SBKY	,24681	,18788	,190
		İktisat	,31871	,17933	,076
		Uluslararası İlişkiler	,24603	,23405	,294
		Sosyal Hizmet	,31046	,19088	,105
Vergi Bilinci	İşletme	SBKY	,10058	,11866	,397
		İktisat	,13168	,09279	,157
		Uluslararası İlişkiler	,19309	,21909	,379
		Sosyal Hizmet	,26452*	,12673	,037
		Maliye	-,20771	,23524	,378
	SBKY	İşletme	-,10058	,11866	,397
		İktisat	,03110	,12140	,798
		Uluslararası İlişkiler	,09251	,23266	,691
		Sosyal Hizmet	,16393	,14896	,272
		Maliye	-,30829	,24792	,214
	İktisat	İşletme	-,13168	,09729	,157
		SBKY	-,03110	,12140	,798
		Uluslararası İlişkiler	,06140	,22059	,781
		Sosyal Hizmet	,13283	,12930	,305
		Maliye	-,33939	,23664	,152
	Uluslararası İlişkiler	İşletme	-,19309	,21909	,379
		SBKY	-,09251	,23266	,691
		İktisat	-,06140	,22059	,781
		Sosyal Hizmet	,07143	,23688	,763
		Maliye	-,40079	,30885	,195

Tablo 12 (Devam)

Bölüme Göre Post Hoc Testi

	Sosyal Hizmet	İşletme	-,26452*	,12673	,037
		SBKY	-,16393	,14896	,272
		İktisat	-,13283	,12930	,305
		Uluslararası İlişkiler	-,07143	,23688	,763
		Maliye	-,47222	,25189	,062
	Maliye	İşletme	,20771	,23524	,378
		SBKY	,30829	,24792	,214
		İktisat	,33939	,23664	,152
		Uluslararası İlişkiler	,40079	,30885	,195
		Sosyal Hizmet	,47222	,25189	,062
Vergi Sistemi Algısı	İşletme	SBKY	,13086	,10532	,215
		İktisat	,20910*	,08236	,011
		Uluslararası İlişkiler	-,11797	,19445	,544
		Sosyal Hizmet	-,06265	,11248	,578
		Maliye	-,20726	,20879	,321
	SBKY	İşletme	-,13086	,10532	,215
		İktisat	,07824	,10775	,468
		Uluslararası İlişkiler	-,24883	,20649	,229
		Sosyal Hizmet	-,19351	,13221	,144
		Maliye	-,33811	,22004	,125
	İktisat	İşletme	-,20910*	,08236	,011
		SBKY	-,07824	,10775	,468
		Uluslararası İlişkiler	-,32707	,19578	,096
		Sosyal Hizmet	-,27175*	,11476	,018
		Maliye	-,41635*	,21008	,048
	Uluslararası İlişkiler	İşletme	,11797	,19445	,544
		SBKY	,24883	,20649	,229
		İktisat	,32707	,19578	,096
		Sosyal Hizmet	,05532	,21024	,793
		Maliye	-,08929	,27412	,745
	Sosyal Hizmet	İşletme	,06265	,11248	,578
		SBKY	,19351	,13221	,144
		İktisat	,27175*	,11476	,018
		Uluslararası İlişkiler	-,05532	,21024	,793
		Maliye	-,14461	,22356	,518
	Maliye	İşletme	,20726	,20879	,321
		SBKY	,33811	,22004	,125
		İktisat	,41635*	,21002	,048
		Uluslararası İlişkiler	,08929	,27142	,745
		Sosyal Hizmet	,14461	,22356	,518
Verginin Amacına İlişkin Algı	İşletme	SBKY	-,00005	,13828	1,000
		İktisat	,05511	,10813	,611
		Uluslararası İlişkiler	-,01820	,25531	,943
		Sosyal Hizmet	-,10854	,14768	,463
		Maliye	-,86339*	,27413	,002
	SBKY	İşletme	,00005	,13828	1,000
		İktisat	,05516	,14147	,697
		Uluslararası İlişkiler	-,01815	,27112	,947
		Sosyal Hizmet	-,10849	,17358	,532
		Maliye	-,86339*	,28891	,003

Tablo 12 (Devam)

Bölüme Göre Post Hoc Testi

	İktisat	İşletme	-,05511	,10813	,611
		SBKY	-,05516	,14147	,697
		Uluslararası İlişkiler	-,07331	,25705	,776
		Sosyal Hizmet	-,16364	,15068	,278
		Maliye	-,91855*	,27575	,001
	Uluslararası İlişkiler	İşletme	,01820	,25531	,943
		SBKY	,01815	,27112	,947
		İktisat	,07331	,25705	,776
		Sosyal Hizmet	-,09034	,27605	,744
		Maliye	-,84524*	,35990	,019
	Sosyal Hizmet	İşletme	,10854	,14768	,463
		SBKY	,10849	,17358	,532
		İktisat	,16364	,15068	,278
		Uluslararası İlişkiler	,09034	,27603	,744
		Maliye	-,75490*	,29353	,010
	Maliye	İşletme	,86344*	,27413	,002
		SBKY	,86339*	,28891	,003
		İktisat	,91855*	,27575	,001
		Uluslararası İlişkiler	,84524*	,35990	,019
		Sosyal Hizmet	,75490*	,29353	,010
Vergi Af ve Ceza Algısı	İşletme	SBKY	,26748*	,11628	,022
		İktisat	,28387*	,09093	,002
		Uluslararası İlişkiler	,35530	,21469	,099
		Sosyal Hizmet	,15642	,12419	,209
		Maliye	-,26748	,23052	,264
	SBKY	İşletme	-,26748*	,11628	,022
		İktisat	,01639	,11896	,890
		Uluslararası İlişkiler	,08782	,22798	,700
		Sosyal Hizmet	-,11106	,14597	,447
		Maliye	-,52527*	,24294	,031
	İktisat	İşletme	-,28387	,09093	,002
		SBKY	-,01639	,11896	,890
		Uluslararası İlişkiler	,07143	,21616	,741
		Sosyal Hizmet	-,12745	,12671	,315
		Maliye	-,54167*	,23188	,020
	Uluslararası İlişkiler	İşletme	-,35530	,21469	,099
		SBKY	-,08782	,22798	,700
		İktisat	-,07143	,21616	,741
		Sosyal Hizmet	-,19888	,23212	,392
		Maliye	-,61310*	,30265	,043
	Sosyal Hizmet	İşletme	-,15642	,12419	,209
		SBKY	,11106	,14597	,447
		İktisat	,12745	,12671	,315
		Uluslararası İlişkiler	,19888	,23212	,392
		Maliye	-,41422	,24683	,094
	Maliye	İşletme	,25780	,23052	,264
		SBKY	,52527*	,24294	,031
		İktisat	,54167*	,23188	,020
		Uluslararası İlişkiler	,61310*	,30265	,043
		Sosyal Hizmet	,41422	,24683	,094

Tablo 12 (Devam)

Bölüme Göre Post Hoc Testi

Vergi Bilinci ve Algısı	İşletme	SBKY	,10620	,07203	,141
		İktisat	,15675*	,05633	,006
		Uluslararası İlişkiler	,08871	,13299	,505
		Sosyal Hizmet	,06910	,07693	,370
		Maliye	-,35018*	,14280	,015
	SBKY	İşletme	-,10620	,07203	,141
		İktisat	,05056	,07369	,493
		Uluslararası İlişkiler	-,01749	,14123	,902
		Sosyal Hizmet	-,03709	,09042	,682
		Maliye	-,45638*	,15050	,003
	İktisat	İşletme	-,15675*	,05633	,006
		SBKY	-,05056	,07369	,493
		Uluslararası İlişkiler	-,06805	,13390	,612
		Sosyal Hizmet	-,08765	,07849	,265
		Maliye	-,50693*	,14364	,000
	Uluslararası İlişkiler	İşletme	-,08871	,13299	,505
		SBKY	,01749	,14123	,902
		İktisat	,06805	,13390	,612
		Sosyal Hizmet	-,01961	,14379	,892
		Maliye	-,43889	,18748	,020
	Sosyal Hizmet	İşletme	-,06910	,07693	,370
		SBKY	,03709	,09042	,682
		İktisat	,08765	,07849	,265
		Uluslararası İlişkiler	,01961	,14379	,892
		Maliye	-,41928*	,15290	,006
	Maliye	İşletme	,35018*	,14280	,015
		SBKY	,45638*	,15050	,003
		İktisat	,50693*	,14364	,000
		Uluslararası İlişkiler	,43889*	,18748	,020
		Sosyal Hizmet	,41928*	,15290	,006

Tablo 12’de hangi gruplar arasında fark olduğunu belirlemek amacıyla LSD post hoc testine ait tabloya yer verilmiştir ve bu tablonun sonuçlarına göre;

- İşletme, sosyal hizmetler ve maliye bölümlerinde okuyan öğrencilerin vergi sistemi algı puanları, iktisat bölümünde okuyan öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir.

- Maliye bölümünde okuyan öğrencilerin verginin amacına ilişkin algı, vergi bilinci ve algısı puanları, diğer bölümlerde okuyan öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir.

- İşletme bölümünde okuyan öğrencilerin vergi af ve ceza algısı puanları, siyaset bilimi ve kamu yönetimi ve iktisat bölümlerinde okuyan öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir.

- Maliye bölümünde okuyan öğrencilerin vergi af ve ceza algısı puanları, diğer bölümlerde okuyan öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Yapılan analizler neticesinde Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi öğrencilerinin vergi bilinç ve algılarının cinsiyet ve yaş gruplarına göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Vergi bilinç ve algısına yönelik görüşlerde aylık gelire ve bölüme göre anlamlı farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Farklılıkların hangi gruplar arasında olduğu analizler neticesinde belirlenmiştir. Alt boyutlardan vergi sistemi algısı, verginin amacına ilişkin algı, vergi af ve ceza algısı ile ana boyut olan vergi bilinci ve algısına ilişkin görüşler arasında anlamlı farklılıklar olduğu yapılan analizler sonucunda tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Devletin varlığını devam ettirebilmesi için devletin belli hizmet sunumlarını yerine getirmesi gerekir. Bunun için de belli finans kaynaklarına ihtiyaç duyulmaktadır ve en önemli finans kaynağını da vergiler oluşturmaktadır. Devlet düzeninin devam ettirilebilmesi için vergi konusunda devletin ve bireylerin kendi üstlerine düşen sorumlulukları yerine getirmeleri gerekir. Devletin uygulamış olduğu vergi politikaları, yasaları, yönetmelik ve mevzuatlar yalnızca ekonomik boyutu değil, sosyal, siyasal ve bireyler açısından da sosyolojik ve psikolojik boyutları da içermelidir. Etkin, verimli ve adil bir şekilde hazırlanmış olan vergi politikaları bireylerin mali güçleri ile orantılı olmalıdır. Bireyler verdikleri vergilerin nerelere harcandığını bilmiyorsa, toplumda adil bir vergi dağılımı yoksa bireyler vergi kanun ve yönetmeliklerini anlamıyorsa vergi ödemek istemeyebilirler. Çünkü böyle olumsuz durumlar karşısında bireyler ödediği vergilerin karşılıklarını alamamakta, vergiyi bir yük olarak algılamakta ve devlete olan güvenini kaybetmektedir. Uygulanan vergi kanun ve politikaları bireyler için anlaşılır, güvenilir, adil ve şeffaf olmalıdır. Verginin kamu hizmetlerinin finansmanı için çok önemli olduğu, devletin varlığı için önem arz ettiği bireylere bizzat eğitim yoluyla anlatılmalıdır.

Vergi bilinci, bireylerin vergi ile ilgili yükümlülükleri yerine getirmedeki isteklilik olarak ifade edilebilir. Vergi algısı ise, bireylerin vergileri duyu organları yoluyla algılamasıdır. Bu iki kavram birbirleriyle alakalı kavramlardır. Bilinçli olan vergi mükellefleri kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi için vergi yükümlülüklerini zamanında yerine getiren kişilerdir. Bu kişileri vergiyi ödememeye teşvik eden bireysel ve çevresel tüm faktörlerin tespit edilmesi, vergi ödemedeki istekliliğini olumsuz etkileyen faktörlerin ortadan kaldırılması ve vergi ödeme isteğini olumlu etkileyen faktörlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Böylece vergi ile ilgili sorunlar çözülebilir ve vergi uyumu sağlanabilir. Vergiye uyum sağlandığı takdirde verginin kişiler tarafından tam ve doğru olarak algılanması mümkün olabilir ve bilinçli vergi toplumu da oluşabilir. Bir toplumda vergi bilinç ve algılaması ne kadar yüksek olursa, devletin gücü yüksek ve sağlayabileceği güvenlik, sağlık, eğitim, alt yapı gibi hizmetler de beraberinde yüksek olabilir.

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin vergi algısı ve vergi bilinçleri incelenmiştir. Bu bağlamda 426 öğrenciye anket uygulanmıştır. Yapılan araştırmada, potansiyel olarak vergi mükellefi olan üniversite öğrencilerinin anket sorularına verdikleri yanıtlara bakıldığında; verginin zorunlu bir ödeme olduğu, verginin vatandaşlık görevleri arasında yer aldığı, verginin kamu hizmetlerinin karşılığı olduğu ve alınan kamu hizmeti ile ödenen vergiyi kıyasladıkları görüşlerine katılımın yüksek olduğu görülmüştür.

Çalışma sonuçlarına genel olarak bakıldığında araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin vergi bilinç ve algılarının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu sonuca varılmasında eğitimin özellikle de vergilere yönelik eğitimin vergi bilinç ve algısı üzerinde önemli bir etkisinin olabileceği düşünülmektedir. İktisadi ve idari bilimler fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin en az bir tane maliye, ekonomi veya muhasebe ile ilgili dersler almaları vergi bilinç ve algılarının yüksek olmasında önemli bir etmen olabilir. Bu fakültede öğrenim gören üniversite öğrencileri potansiyel vergi mükellefi olarak verginin ne olduğu, ne için alındığı, nereye ve ne şekilde harcandığı, hangi hizmetler için kullanıldığı konularıyla ilgili bilgi sahibidirler. Özellikle de maliye bölümünde eğitim gören öğrenciler vergi ile ilgili daha fazla ders almalarından dolayı vergi bilinç ve algıları diğer bölümlere göre daha yüksek olabileceği düşünülmektedir. Diğer fakültelerde öğrenim gören üniversite öğrencilerine de vergi bilinç ve algılarının oluşması için seçmeli olarak vergi ile ilgili dersler konulabilir.

Araştırmada katılımcıların vergi bilinci ve algısına ilişkin vergi sorumluluğu algısı, vergi bilinci, vergi sistemi algısı, vergi amacına ilişkin algı ve vergi af ve ceza algısı alt boyutlarıyla incelenmiştir. Alt boyutlara bakıldığında en yüksek bilincin vergi sorumluluğu algısına ait olduğu görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin vergi bilinç ve algısı görüşlerinin cinsiyet ve yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Vergi bilinci ve algısı görüşlerinde aylık gelire ve öğrenim görülen bölüme göre anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. İlk olarak vergi sorumluluğu algısının aylık gelire göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu anlamda, aylık geliri 1000 TL ve üstü olan öğrencilerin vergi sorumluluğu algısı, aylık geliri 500 TL ve altı olan

öğrencilerin algılarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Yine vergi sistemi algısı, vergi amacına ilişkin algı, vergi af ve ceza algısı alt boyutlarında üniversite öğrencilerini okudukları bölüme göre anlamlı farklılıklar oluşmuştur. Bu bağlamda; işletme, sosyal hizmetler ve maliye bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin vergi sistemi algıları, iktisat bölümünde okuyan öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Verginin amacına ilişkin algıya bakıldığında ise, maliye bölümünde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin verginin amacına ilişkin algıları, diğer bölümlerde öğrenim görenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. Son olarak vergi af ve ceza algılarına bakıldığında ise, işletme bölümünde okuyan öğrencilerin vergi af ve ceza algıları, siyaset bilimi ve kamu yönetimi ve iktisat bölümünde okuyan öğrencilerin algılarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Yine maliye bölümünde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin vergi af ve ceza algıları diğer bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin algılarından anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür.

Yapılan araştırmada uygulanan anket sonucunda elde edilen verilere göre, vergi bilinci ve algısının oluşması ve vergiye karşı davranış ve tepkilerin azaltılması için bir takım öneriler sunulabilir.

Bunlar;

- Bireylere eğitim hayatları boyunca ödenmeyen vergilerin devlet gelirlerini azaltacağı, toplumun işsizlik, enflasyon gibi sorunlarla karşılaşmalarına neden olabileceği vurgulanabilir. Verginin bir yük değil devletin varlığını sürdürmesi için gerekli olan bir gelir kaynağı olduğu ve vergi ödevinin de bir vatandaşlık görevi olduğu vurgulanarak vergi bilinçleri arttırılabilir.

- Devlet adil ve şeffaf bir vergi sistemi uygulayarak toplanan vergilerin nerelerde ve nasıl harcandığını kamuoyuna duyurabilir. Böylelikle vergi ödeyenlerin alınan vergilerin kamu hizmetlerinin dışında gereksiz yere harcandığı düşüncesine kapılmaları engellenebilir.

- Vergi aflarının dürüst mükellefleri cezalandırdığı göz önünde bulundurularak vergi afları uygulaması sık sık yapılmamalıdır.

- Vergi kaçakçılığının en önemli nedenlerinden biri vergi oranlarının yüksek olmasıdır. Vergi oranları azaltılabilir ve vergi kaçakçılığını önlemek için vergi denetimleri arttırılabilir.

Bu alışmada Recep Tayyip Erdoğan niversitesi ğrencilerinin vergi bilinci ve vergi algılarının llmesine yönelik bir uygulama yapılmıştır. İleriki çalışmalarda birkaç farklı üniversitede öğrencilerin vergi bilinci ve algılarının llmesine yönelik daha fazla örneklem ile çalışma yapılabilir ve bu üniversitelerdeki öğrencilerin vergi bilinç ve algıları karşılaştırılabilir ve görüşler arasında fark varsa farkın neden kaynaklandığı tespit edilebilir.

KAYNAKLAR

- Akdoğan, A. (2014). *Kamu Maliyesi* (16. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akman, T. K. (2011). *Kamu Maliyesine Giriş* (1. Baskı). İzmir: İlya İzmir Yayınevi Matbaası.
- Aktan, C. C. (2012). Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı. *Çimento Endüstrisi Sendikası*, 14-22.
- Alabede, O. J., Ariffin, Z. Z., Idris, K. (2011). Individual Taxpayer's Attitude and Compliance Behaviour in Nigeria: The Moderating Role of Financial Condition and Risk Reference. *Journal of Accounting and Taxation*, 3(5), 91-104.
- Arslan, A. (2005). Kamu Harcamalarında Verimlilik, Etkinlik ve Denetim. https://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_derigisi/yayinler/md/md140/Kamu%20Harcamalar%20A.%20ARSLAN.pdf, adresinden 08.03.2019 tarihinde edinilmiştir.
- Ashworth, J., Heyndels, B. ve Smolders, C. (2003). Psychological Taxing in Flemish Municipalities. *Journal of Economic Psychology*, 24, 741-762.
- Ay, H. (2014). *Kamu Maliyesi* (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Aydemir, D. (2013). *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İle Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Vergiyi Algılaması: Göller Yöresi Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Aydın, S. ve Çaşkurlu, E. (2013). *Kamu Maliyesi* (1. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aydoğan, D. S. (2017). Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergiye Karşı Davranışları Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 14-22.
- Aygün, R. (2012). Vergi Afları ve Vergi Uyumuna Etkisi. *Vergi Dünyası*, 369, 88-92.
- Bağdigen, M. ve Erdoğan, A. (2010). Vergi Uygulamalarının Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 47(548), 104-122.

- Başdağ, G. C. (2017). *Vergi Bilinci ve Vergiye Bakış Açısı Bağlamında Gönüllü Vergi Uyumlu: Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Biberoğlu, E. (2006). *Türkiye’de Gönüllü Vergi Uyumlu* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Birinci, E. (2010). *Tarım Kesiminin Vergilendirilmesi ve Vergi Bilinci: Tekirdağ İli Merkez İlçe Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Braithwaite, V. ve Ahmed, E. (2005). A Threat to Tax Morale: The Case of Australian Higher Education Policy. *Journal of Economic Psychology*, 26, 523-540.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (14. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çakır, T. vd., (2006). Kamu Maliyesi. N. Varcan ve T. Çakır, (Ed.), *Vergi Teorisine Giriş* (s. 149-226). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Çataloluk, C. (2008). Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 213-228.
- Çelebi, E. C. (2016). *Vergi Bilinci ve Vergiye Bakış Açıları: Zonguldak İlinde Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Üzerine Bir Uygulama* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Çelikkaya, A. (2002). Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörler. *E-Akademi, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*. <http://www.e-sakademi.org/makaleler/achelikkaya-1.htm> adresinden 10.03.2019 tarihinde edinilmiştir.
- Çiçek, H. (2006). Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Çiçek, H., Karakaş, M. ve Yıldız, A. (2008). Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama Tutum ve Analizi: Bir Alan

- Araştırması. T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. Ankara: Ümit Ofset Yayıncılık.
- Çoban, H. (2004). *Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları* (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Demir, C. İ. (1999). *Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Davranışları (Afyon İli Anket Çalışması)* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Demir, C. İ. (2008). Vergi Ahlakı ve Belirleyicileri: Ege Bölgesi Örneği (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Demir, M. (2009). Toplumun Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Faktörler. *Akademik Bakış Dergisi*, 18(10), 1-10.
- Dikmen, F. (2014). Ahlak, Değerler ve Eğitimi. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 167-173.
- Erdem, M., Şenyüz, D. ve Tatlıoğlu, İ. (2015). *Kamu Maliyesi* (12. Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Eş, M. (2002). *Kamu Maliyesi* (1. Baskı). Kütahya: Ekspres Matbaası.
- Gençoğlu, Y. A. (2013). Ticari Kapitalizmden Sanayi Kapitalizmine: Merkantilizm, Liberalizm ve Marksizm. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 7, 79-94.
- Greene, E. J. (2012). *Public Finance An International Perspective*. Singapore: World Scientific Printers.
- Kaya, C. S. (2018). *Yükseköğretim Öğrencilerinde Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Üzerine Bir Araştırma: Ahi Evran Üniversitesi Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Kaynar, İ. (2007). *Yükümlülerin Vergiye Yaklaşımları: Çanakkale İlinde Ticari Kazanç Elde Eden Mükelleflere Yönelik Bir Uygulama* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

- Mutluer, M. K., Öner, E. ve Kesik, A. (2013). *Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi* (3. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Orhaner, E. (1997). *Kamu Maliyesi* (2. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Öner, E. (2015). *Kamu Maliyesi* (1. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Özen, A., Altunoğlu, B. K. ve Öztornacı, E. (2015). Ortaöğretim Düzeyindeki Öğrencilerin Vergi Algılamalarına İlişkin Ampirik Değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi*, 22(2), 279-289.
- Özgün, Z. ve Yüksel, C. (2018). Mersin’de Vergi Mükelleflerinin Vergi Algısı, Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Düzeyinin Ölçülmesi. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü E-Dergi*, 1(2), 33-48.
- Öztürk, N. (2014). *Maliye Politikası* (2. Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Püren, S. (2012). *Vergi Kaçakçılığının Farklı Nitelikteki Suçlar İle Karşılaştırılması: Zonguldak İlinde Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Sağbaş, İ. ve Başoğlu, A. (2005). İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergileri Algılaması: Afyonkarahisar İli Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 7(2), 123-144.
- Sağlam, M. (2013). Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci. *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 315-334.
- Samadova, S. (2009). *Vergi Mükelleflerinin Vergileme Karşısındaki Davranışlarının Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Saygın, Ö., Sandalcı, U. ve Sezer, F. (2015). Vergi Ahlakının Belirleyicileri Bağlamında Mükelleflerin Kamu Harcamalarına Bakışı. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 21-38.
- Schmölders, G. (1976). *Genel Vergi Teorisi* (Çev. S. Turhan) İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Slemrod, J. (1985). An Empirical Test For Tax Evasion. *The Review of Economics And Statistic*, 67(2), 232-238.

- Şahin, A. (2010). *Yüksek Öğrenim Öğrencilerinin Vergiyi Algılaması: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Şenol, Ş. (2012). *Araştırma ve Örneklem Yöntemleri* (1. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Şimşek, M. Ş., Akgemci, T. ve Çelik, A. (2011). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış* (7. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Taytak, M. (2010). İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma. *Maliye Dergisi*, 158, 496-512.
- Torgler, B. (2005). Tax Morale And Direct Democracy. *European Journal of Political Economy*, 21(2), 525-531.
- Torgler, B. ve Murphy, K. (2004). Tax Morale In Australlia: What Shapes It And Has It Changed Over Time? *Journal of Australlian Taxation*, 298-335.
- Torgler, B. ve Schaltegger, C. A. (2005a). Tax Morale And Fiscal Policy. *Center For Research In Economics, Managements and The Arts*, 1-34.
- Torgler, B. ve Schaltegger, C. A. (2005b). Tax Amnesties and Political Participation. *Public Finance Review*, 33(3), 403-431.
- Tosuner, M. ve Demir, C. İ. (2008). Ege Bölgesi'nin Vergi Ahlak Düzeyi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, C. X, S II, 355-373.
- Tuay, E. ve Güvenç, İ. (2007). Türkiye'de Mükelleflerin Vergiye Bakışı. *Gelir İdaresi Başkanlığı, Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı*, 51, 1-151.
- Tunçer, M. (2002). Vergilemeye Yaklaşım ve Türkiye. *Vergi Dünyası Dergisi*, 249, 99-105.
- Turhan, S. (1998). *Vergi Teorisi ve Politikası* (6. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Vihanto, M. (2003). Tax Evasion and The Psychology of The Social Contract. *Journal of Socio-Economics*, 32, 111-125.
- Wenzel, M. (2005). Misperceptions of Social Norms About Tax Compliance: From Theory to Intervention. *Journal of Economic Psychology*, 26, 862-883.
- Yenigün, Y. (2012). *Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Davranışları: İstanbul Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

EKLER

Ek-1: Anket Soruları

Bu anket, RTEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ahmet YANIK Danışmanlığında Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Elvan DOĞAN'ın hazırlayacağı **“Üniversite Öğrencilerinde Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Üzerine Bir Araştırma: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Örneği”** konulu Yüksek Lisans Tezi çalışmasında kullanılacak ve tamamen akademik amaçlı olup, elde edilen bilgilerin güvenilirliği sorulara vereceğiniz cevapların gerçek durumu yansıtmasıyla mümkün olabilecektir.

Aşağıda güvenlik iklimiyle ilgili çeşitli sorular yer almaktadır. Bu sorulara tecrübeleriniz ışığında, **kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum** şeklinde ilgili kutucuğa **X** işareti koyarak cevaplayınız. Araştırmamıza zaman ayırdığınız ve görüşlerinizi paylaştığınız için teşekkür ederiz.

DEMOGRAFİK BİLGİLER						
Eğitim Görülen Bölüm?	☐ İşletme	☐ SBKY	☐ İktisat	☐ Uluslararası İlişkiler	☐ Sosyal Hizmet	☐ Maliye
Cinsiyetiniz?	☐ Erkek		☐ Kadın			
Medeni durumunuz?	☐ Evli		☐ Bekâr			
Yaşınız?	☐ 18-20 yaş		☐ 21-23 yaş		☐ 24 yaş ve üstü	
Ortalama Aylık Gelir Düzeyiniz?	☐ 400 ve Altı		☐ 401-500		☐ 501-1000	
	☐ 1001 ve üzeri					
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Vergi, zorunlu bir ödemedir.					
2	Vergi, kamu hizmetlerinin karşılığıdır.					
3	Vergi, mükelleflere yüklenen bir yüküdür.					
4	Vergi, vatandaşlık görevleri arasında yer almaktadır.					
5	Vergi yükünü en çok gelir vergisi öderken hissediyorum.					
6	Vergi yükünü en çok KDV ve ÖTV'yi öderken hissediyorum.					
7	Vergi yükünü en çok servet üzerinden (VİV, MTV, EV) alınan vergileri öderken hissediyorum.					
8	Vatandaş olarak vergi verdiğim için gurur duyuyorum.					
9	Vergi bilincinin oluşmasında ailedeki eğitim daha önemlidir.					
10	Demokrasi ve vergiye gönüllü uyum doğru orantılıdır.					
11	Ödediğim verginin nereye, nasıl harcandığını oy sandığımda sorgularım.					
12	Desteklediğim siyasi parti iktidara gelirse vergiye daha sempatik bakarım.					

Ek-1: Anket Soruları (Devam)

13	Aldığım kamu hizmeti ile ödediğim vergiyi kıyaslarım.					
14	Ödediğim vergi ülkenin ihtiyaç duyulan alanlarına harcanmaktadır.					
15	Ödediğim vergi ile devletten sağladığım hizmet arasında doğru orantı vardır.					
16	Diğer mükelleflerin vergi kaçırması benim vergiye karşı bakış açımı olumsuz etkilemektedir.					
17	Ödenmeyen vergiler kamu hizmetlerini azaltmaktadır.					
18	Vergi mevzuatı anlaşılır bir biçimde hazırlanmıştır.					
19	Vergi yasalarında sık sık değişiklik yapılması vergi bilincini olumsuz etkilemektedir.					
20	Değişen vergi yasalarını internetten takip ederek öğreniyorum.					
21	Değişen vergi yasalarını resmi gazeteden takip ederek öğreniyorum.					
22	Devlet adil bir vergileme sistemi uygulamaktadır.					
23	Vergi oranlarının düşürülmesi vergi gelirlerini arttırır.					
24	Vergi oranlarının yüksek olması vergi kaçakçılığını arttırır.					
25	Vergi afları ile dürüst mükellefler cezalandırılmaktadır.					
26	Vergi afları, vergi ödevlerinin yerine getirilmesini aksatmaktadır.					
27	Vergi aflarının daha sık yapılması gerekmektedir.					
28	Vergi cezaları yeterlidir.					
29	Vergi üzerinde uzlaşma yoluna gidilmesi, vergi cezalarında etkinliği azaltır.					
30	Vergi denetimleri yeterlidir.					
31	Vergi denetimleri, vergi gelirlerini arttırır.					
32	Alışverişte aldığımız fiş veya faturaların ülke ekonomisine katkısı vardır.					
33	Vergi idaresindeki çalışan sayısı yetersizdir.					
34	Vergi idaresi çalışanlarının daha nitelikli olması gerekmektedir.					
35	Vergi idaresi çalışanlarının maaşlarının artırılması ile mükellefe karşı davranışları doğru orantılıdır.					
36	Vergi idaresinde çalışanların mükellefe olan davranışları idealdir.					
37	Mükelleflerin savaş, salgın hastalıklar vb. gibi durumlarda vergi uyumları daha fazla olacaktır.					

ÖZ GEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Elvan DOĞAN		
Doğum Yeri ve Yılı	Aybastı - 08.11.1994		
Medeni Durumu	Bekâr		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	Almanca – Başlangıç Düzeyinde İngilizce – İyi Düzeyde		
Öğrenim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lisans	2011	2016	Kocaeli Üniversitesi- İşletme
Yüksek Lisans	2016	2019	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi- İşletme
Doktora	-	-	-
Çalıştığı Kurum(/lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		
1. Modis Yapı Mim. Müh. İnş. Ltd. Şti.	2018	2019	
2. Falco Mobilya	2019	Devam Ediyor	
-	-	-	-
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar			
Aldığı Ödüller			
Diğer			
İletişim (e-posta)	elvndogan@gmail.com		